

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Percepce slovenštiny u žáků základních škol

Bakalářská práce

Autor: Iva Jungmannová

Studijní program: B7202 Mediální a komunikační studia

Studijní obor: Literární dokumentaristika a teorie
čtenářství

Vedoucí práce: prof. dr hab. Jaroslav Lipowski

Hradec Králové

2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Iva Jungmannová
Studium: P121414
Studijní program: B7202 Mediální a komunikační studia
Studijní obor: Literární dokumentaristika a teorie čtenářství
Název bakalářské práce: **Percepce slovenštiny u žáků základních škol**
Název bakalářské práce Aj: The perception of Slovak of the pupil of the elementary schools.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Zkoumání srozumitelnosti slovenských psaných textů a mluvené řeči. Literatura: M. Nábělková, Slovenčina a čeština v kontakte, J. Zeman, Čeština slovenština v konfrontačním pohledu, J. Lipowski, Konvergence a divergence češtiny a slovenštiny.

Anotace:

Zkoumání srozumitelnosti slovenských psaných textů a mluvené řeči. Literatura: M. Nábělková, Slovenčina a čeština v kontakte, J. Zeman, Čeština slovenština v konfrontačním pohledu, J. Lipowski, Konvergence a divergence češtiny a slovenštiny.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. dr hab. Jaroslav Lipowski

Oponent: PhDr. PaedDr. Miloš Vondráček, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 25.2.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně. Veškeré použité podklady, ze kterých jsem čerpala informace, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a citovány v textu podle normy ČSN ISO 690.

V Hradci Králové dne 26. 5. 2016

Iva Jungmannová

Poděkování

Děkuji prof. dr hab. Jaroslavu Lipowskému za odborné vedení práce, za pomoc a rady při zpracování této práce. Děkuji i ředitelům základních škol v Mnichově Hradišti Mgr. Vladimíru Čermákovi, a v Bakově nad Jizerou Mgr. Zdeňce Dlaskové, kteří mi umožnili výzkum provést.

Anotace

JUNGMANNOVÁ, Iva. *Percepce slovenštiny u žáků základních škol*. Hradec Králové, 2016. 61 s. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové.

Tato bakalářská práce se věnuje analýze současného stavu znalosti slovenského jazyka žáků 8. a 9. tříd druhého stupně českých základních škol. Mapuje porozumění písemného projevu s příklonem ke slovní zásobě. Použitou metodou jsou dva dotazníky. První dotazník se zabývá sociálními faktory ovlivňujícími percepci slovenštiny. Druhý dotazník se zabývá samotným prověřováním lexikální kompetence žáků. Práce shrnuje výsledky z obou částí a porovnává některé parametry statistickou metodou testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku.

Klíčová slova: slovenština, pasivní bilingvismus, česko-slovenské jazykové vztahy

Annotation

JUNGMANNOVÁ, Iva. *Perception of Slovak of the pupils of the elementary school*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2016. 61 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis is devoted to analysis of the current state of knowledge of the Slovak language pupils 8th and 9th classes of second-degree Czech elementary schools. Mapping the understanding of written expression with inclination toward vocabulary. The methods used are two questionnaires, divided. The first questionnaire deals with social factors influencing the perception of Slovak. The second questionnaire deals with the actual screening vocabulary students. The thesis summarizes the results of questionnaires, and compares some of the parameters with the statistical method chi-squared test for independence.

Key words: Slovak language, receptive bilingualism, Czech-Slovak linguistic relations

Obsah:

Úvod	8
1 Historie vzájemných kontaktů češtiny a slovenštiny.....	9
1.1 Jazyková situace slovenštiny a češtiny do období 2. světové války	9
1.2 Jazyková situace ve společném státě v letech 1945-1993.....	10
2 Podobnosti a odlišnosti češtiny a slovenštiny	13
2.1 Společné znaky češtiny a slovenštiny	13
2.2 Odlišné prvky češtiny a slovenštiny.....	14
2.3 Slovní zásoba slovenštiny a češtiny	15
3 Percepční bilingvismus, semikomunikace, diglosní komunikace v česko-slovenském prostředí	18
3.1 Percepční (pasivní) bilingvismus	18
3.2 Semikomunikace	19
3.3 Diglosie	20
4 Jazyková situace po rozdělení Československa	22
4.1 Přítomnost slovenštiny v Česku a češtiny na Slovensku	22
4.2 Současná česká mládež a slovenština	23
II Praktická část.....	25
5 Výzkumné šetření	25
5.1 Metoda výzkumu.....	25
5.2 Stanovení cílů a formulace hypotéz	26
5.3 Analýza	28
5.3.1 Vyhodnocení prvního dotazníku.....	28
5.3.2 Vyhodnocení druhého dotazníku.....	39
5.4 Verifikace hypotéz	45
5.5 Shrnutí praktické části.....	48
Závěr	50
Seznam použitých zdrojů	51
Seznam obrázků.....	57
Seznam tabulek	57
Přílohy.....	57

Úvod

Po rozpadu Československa v roce 1993 se zrušila specifická situace, v jaké se Češi a Slováci nacházeli. Dlouhodobé spolužití dovolovalo občanům obou národů spolu komunikovat bez větších problémů. Značně pozitivně ovlivňoval porozumění druhému jazyku i nepřímý kontakt skrze televizní, rozhlasová i tištěná média. Kontakty slovenštiny a češtiny však ani po vytvoření samostatných států kompletně nevymizely. V médiích lze pořád sporadicky druhý jazyk slyšet, kupříkladu v televizi nebo v rádiích (např. soutěže slovenských a českých televizí Česko Slovenská Superstar, Česko Slovensko má talent a další.). Více je možné zaznamenat češtinu na Slovensku, než naopak, Slováci se setkávají s českými televizními pořady nebo v češtině dabovanými filmy. Nejhorší se jeví situace u mladých Čechů, kteří se narodili po rozpadu Československa. Panuje všeobecné přesvědčení, podpořené vědeckým bádáním lingvistů i studentů, že opravdu je schopnost chápat slovenštinu pro české děti snížena.

Téma „Percepce slovenštiny u žáků základních škol“ jsem si vybrala z toho důvodu, že část mé rodiny pochází ze Slovenska, a právě jako příslušník generace narozené v samostatné České republice jsem se v minulosti několikrát přistihla, že některému slovenskému výrazu nerozumím. V mojí bakalářské práci se zabývám znalostí slovenštiny studentů ještě mladších, a to u žáků 8. a 9. tříd základních škol. Respondenti pochází ze dvou tříd základní školy v Mnichově Hradišti (2. ZŠ) a tří tříd základní školy v Bakově nad Jizerou.

Zaměřuji se na pasivní znalost, tedy na schopnost správně přeložit slovenské výrazy. Kompetence je testována dotazníkovou metodou, v prvním dotazníku se zjišťují faktory ovlivňující srozumitelnost slovenštiny a názor žáků na vlastní porozumění. Druhý dotazník má tři části, které postihují samotné jazykové znalosti. První se zaměřuje na překládání celistvého slovenského textu, ve druhé se nachází izolované výrazy a ve třetí se objevují výrazy, jenž jsou v kontextu několika vět. Zároveň jsou některá fakta z druhého dotazníku porovnávána s faktory v prvním dotazníku a vyhodnocují se statistickou metodou.

1 Historie vzájemných kontaktů češtiny a slovenštiny

1.1 Jazyková situace slovenštiny a češtiny do období 2. světové války

Čeština měla dlouhou písemnou tradici (již od 13. stol.) a byla pro Slováky srozumitelná, proto fungovala na Slovensku dlouhou dobu jako spisovný jazyk (Berger, 2006). První pokus o kodifikaci spisovné slovenštiny provedl v roce 1787 Anton Bernolák, proto se této verzi říkalo „berňoláčtina“. Tato forma slovenštiny, vycházející ze západoslovenského nářečí, se ale neuchytila (Trtková, 2014). Slovenský jazyk se podařilo až v roce 1840 kodifikovat Ludovítu Štúrovi, který spisovnou slovenštinu znormoval podle jazyka středoslovenských nářečí. Čeština v upravené podobě, tzv. bibličtina (čeština kralické bible), byla však používána u slovenských evangelických církví (alespoň částečně v náboženských obřadech nebo písních) až do 20. století (Dickins, 2009).

Za doby vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa I. a jejich snahy o centralizaci, byla čeština velice oslabena a vyloučena z veřejného života. Snahou o změnu se vytvořilo hnutí Národního obrození, které mělo za cíl vyrovnat češtinu s němčinou a vrátit ji jako jazyk používající se ve veřejném životě. Obrozenci povýšili jazyk Bible kralické (z 16. století) na spisovný jazyk, i když byl v té době poměrně odlišný od skutečně mluveného jazyka v té době. Nakonec bylo hnutí úspěšné a čeština se mohla od roku 1850 používat na školách i v novinách (Dickins, 2009).

Postavení slovenštiny bylo v rakousko-uherském císařství ještě o poznání horší. Byla za dob tzv. maďarizace zakázána používat na školách, a ačkoliv se mohly knihy a časopisy ve slovenštině vydávat (cenzurované), slovenský jazyk se používal převážně v mluvené podobě, písemný jen výjimečně v rámci intelektuální menšiny. Nakonec výsledkem slovenského národního obrození byla podle Štúrova návrhu kodifikace středoslovenského nářečí (Berger, 2006).

Když Češi a Slováci v roce 1918 vytvořili společný stát, byla jazyková situace slovenštiny vůči češtině pochopitelně v nevýhodě. Tomu nepřispěl ani jazykový zákon z roku 1920 zavádějící "jazyk československý", který je realizován v jazyce českém a slovenském (Musilová, Dobrotová, 2012). Důsledkem byla snaha o umělé jednostranné přibližování slovenštiny češtině. Od idey "čechoslovakismu" se však rychle upustilo. Postavení češtiny na Slovensku upevnila i migrace českých učitelů a úředníků. V období 30. a 40. let se kontakty jazyků z politických důvodů značně snížily. Slovensko získalo po roce 1938 autonomii, zatímco Čechy se staly protektorátem, přesto se v tu dobu slovenština vymezovala vůči češtině intenzivním puristickým úsilím, to se promítalo například i v periodiku Slovenská reč (Berger, 2006).

1.2 Jazyková situace ve společném státě v letech 1945-1993

Po 2. světové válce a znovuoobnovení československého státu se opět obnovil intenzivní kontakt jazyků, přímé kontakty zahrnovaly společné pracovní prostředí, vojenskou službu, vzájemnou spolupráci v oblasti kultury, sportu a rekreace, studentské výměnné pobyty atd. S rozvojem technologií (hlavně masmédií) se prohloubil i sekundární kontakt mezi češtinou a slovenštinou – dvojjazyčné byly zprávy, sportovní reportáže i zábavné pořady.

Na ústupu bylo naopak přijímání umělecké i odborné literatury v jazyce druhého národa. Literatura se hojně překládala, hlavně na české straně, český čtenář měl k dispozici pouze každou třicátou knihu ve slovenštině, zatímco slovenský čtenář každou pátou, mělo to i své praktické důvody. Nejproblematictější literaturou pro přijímání textů v druhém jazyce byl umělecký styl, a to převážně poezie. Obzvláště pro českého čtenáře slovenského uměleckého textu to bývalo obtížné, protože byť odborný, administrativní a publicistický styl se utvářel do určité míry paralelně s českým, umělecký styl si ponechal mnoho nářečních prvků (Budovičová, 1974).

Podpora dvojjazyčnosti se objevila i ve vzdělávání, děti se učily základní poznatky o druhém jazyce, a to nejen pomocí výkladu, ale i analýzou literárních textů. Na základních a středních školách se však podporovala pouze pasivní recepce psaných i mluvených textů, nebyla tendence studenty nutit kontaktní jazyk zvládnout aktivně (Musilová, Dobrotová, 2012).

Z důvodů jak komunikačních, tak ideologických vznikla Československá ústřední terminologická komise (1961), přispívající ke konvergenci lexikálních prvků z vědeckých oborů. Terminologie z oblastí vojenství a techniky se koordinovala přednostně, protože v těchto odvětvích byla největší potřeba úspěšné komunikace mezi komunikujícími Čechy a Slováky. V praxi to probíhalo tak, že slovenská terminologie se přibližovala české (Zeman, 2014).

Nejen terminologie se po dobu společného fungování státu koordinovala, ale i jiné jazykové lexikální prvky. Bohemismy pronikaly do slovenštiny a v menší míře také slovakismy do češtiny (Buzássyová, 1995). Týkalo se to především slovní zásoby (většinou fonologicky přizpůsobené), a v menší míře syntaktických a morfologických jevů. Tzv. kontaktní varianty, které se dají charakterizovat jako prvky vzájemného pronikání jazykových systémů v důsledku dlouhodobého kontaktu, se projevovaly hlavně po lexikální stránce, tyto jevy poté konkurují domácím variantám. Kontaktní výrazy zahrnovaly např. bohemismy *jednat'* místo slovenského *rokovat'*, *kotník* místo *členok*, *kutil* místo *majster* aj. (Buzássyová, 1993)

K pasivnímu přijímání češtiny u Slováků a slovenštiny u Čechů nemálo přispělo i společné kulturní a sociální prostředí, díky němuž občané chápali nejen význam jazykových prvků, ale i společenský, politický a kulturní kontext. Nejvyšší měrou k prolínání společenského a politického kontextu přispívalo dvojjazyčné vysílání v televizi, a to především publicistické, sportovní a zábavných pořadů (Zeman, 1997).

V 80. letech se začali lingvisté zabývat i sociolingvistickým výzkumem. Některé studie se věnovaly i porovnávání kompetence v rámci produktivního i percepčního bilingvismu (Zeman, 2007). Zvláštní pozornost věnovala tomuto tématu V. Budovičová. Její statistický pragmatický výzkum ukázal, že 67 % Čechů

a Moravanů tvrdí, že umí dobře slovensky, 12 % z nich dokonce aktivně. Došla k závěru, že Češi i Slováci mají tendence přeceňovat svoje jazykové schopnosti (Budovičová, 1974), k čemuž nepochybně přispěl i ideologický vliv, nepřipouštělo se, že by mohly nastat jakékoliv potíže při komunikaci. Nabízí se tedy otázka, jak moc se tedy doopravdy snížila po rozdělení ČSFR vzájemná srozumitelnost, když se na její posouzení klade důraz až po rozpadu společného státu.

2 Podobnosti a odlišnosti češtiny a slovenštiny

Slovenština a čeština jsou si nejbližšími jazyky ze západoslovanské větve. Jejich genetická příbuznost byla ještě podpořena dlouhodobým historickým společným vývojem (hlavně za fungování Československa). Následující kapitola se věnuje nejdůležitějším společným a odlišným jazykovým prvkům slovenštiny a češtiny, a to i ve vztahu k ostatním slovanským jazykům.

2.1 Společné znaky češtiny a slovenštiny

- a) Oba jazyky mají pevný výdechový přízvuk, čímž se liší od pohyblivého přízvuku ruštiny, běloruštiny a ukrajinštiny. Přízvuk je vždy na první slabice, na rozdíl od polštiny, ta má přízvuk na předposlední slabice.
- b) V českém a slovenském jazyce mají dlouhé a krátké samohlásky charakter distinktivních rysů. Tento jev se z ostatních slovanských jazyků vyskytuje pouze u srbochorvatštiny a slovinštiny.
- c) Ve slovenštině a češtině (stejně tak v jihoslovanských jazycích), se již nerozlišuje výslovnost *i* a *y*, shodně se vyslovují jako *i*. Tvrdé *y* se objevuje pouze jako pozůstatek v pravopise.
- d) Nosové samohlásky *ę* a *o* byly, stejně jako ve většině slovanských jazyků (s výjimkou polštiny), nahrazeny samohláskami ústními.
- e) Shodně se srbochorvatštinou a slovinštinou a odlišně od ostatních slovanských jazyků, jsou slabikotvorné konsonanty *r*, *l* (ve slovenštině i *ř*, *l'*). Slovenština jich má více na přízvučných (tedy prvních) slabikách, např. slovensky *vlk*, *vrch*, *vřšok*, *slnko*, *dlhý* a česky *vlk*, *vrch*, *slunce*, *žerd'*, *štěrk* (Bělič, 1972).
- f) Praslovanské *g*, se v slovenštině a češtině změnilo v *h*. Tato změna proběhla i v horní lužičtině, ukrajinštině a běloruštině. Ruština, naproti tomu, *h* vůbec nezná. Výjimku ve slovenštině tvoří slova expresivní nebo onomatopoeie např. *gágať*, *cengat'*, *gágor* (Žigo, 2002). Jinak souhláska *g* v obou jazycích existuje jen v přejatých slovech (Bělič, 1972).
- g) Zachovaly se nepalatalizované skupiny hlásek *-kv*, *-gv* před *ě*, např. *květ*, *hvězda*, sl. *kvet*, *hviezda*. Východoslovanské a jihoslovanské jazyky prošly

změnou *-kv, -gv* na *-cv, -zv* (Žigo, 2002). Proběhla však asimilace souhláskových skupin *tj, dj* na *c, dz* (z) např. *svieca, svíce* (z původního *svět-ja*) nebo *medza, mez* (z původního *med-ja*).

- h) Slovenština a čeština mají frekventovanější výskyt přivlastňovacích adjektiv typu *bratrův, matčin*, slov. *bratov, matkin*. Zatímco třeba v polštině se užívá spíše genitiv substantiva *brata, matki*.
- i) Opisné futurum typu *budu psát*, sl. *budem písať* se vyvinulo stejně jako ve východoslovanských jazycích. Jihoslovanské jazyky využívají pomocného modálního slovesa (Bělič, 1972).

2.2 Odlišné prvky češtiny a slovenštiny

- a) U češtiny proběhla diftongizace z *ú* na *ou* čes. *mouka, spadnout, brousit*, sl. *múka, spadnúť, brúsiť*, a v obecné češtině též z *ý* na *ej* čes. *mladej*, sl. *mladý*.
- b) Slovenština si zachovala stoupavé diftongy *ie* a *ô* [uo]. V češtině nastalo zúžení z *ie* na *í* sl. *piesok, viera, miesto*, čes. *písek, víra, místo*. Dále se proměnilo *uó* na *ó* a nakonec *ů*, např. čes. *kůň, stůl* odpovídá sl. *kôň, stól*.
- c) Ve slovenském jazyce se objevuje více palatalizovaných souhlásek *d', t', ň*, než v českém jazyce. Objevují se před souhláskami *i* a *e*, neplatí tomu však vždy, např. [děvăt'], [ot'ec], [něsieť'e], ale [krásni], nikoliv [krásni].
- d) Čeština má v souhláskovém systému vibrantu *ř*, jež slovenštině chybí, proti ní však odlišuje *l* a *l'* (měkké l). Měkké *l'* se vyskytuje před zadními samohláskami a před souhláskami, např. *chvíľa, ľavica, veľký*.
- e) Uprostřed a na konci slova se ve slovenštině hláska *v*, vyslovuje jako neslabičné [u], např. *krv, dievča, pravda*.
- f) Slovenština ve slově, kde by byly dva dlouhé vokály za sebou, ten druhý krátí. Slovenské *hádám, krásny*, tak odpovídá, českému *hádám, krásný* (Bělič, 1972).
- g) Z morfologického hlediska se zdá slovenština progresivnější a jednodušší. V lokálu plurálu mužského rodu se ve slovenštině vyskytuje pouze koncovka *-och* (čes. *-ech, -ích, -ách*) sl. *chlapoch, hrdinoch, duboch*.

- h) V lokálu plurálu středního rodu má slovenština jedinou koncovku *-ách* (čes. - *ech, -ách, -ích*) např. *mestách, menách, nebesách*.
- i) Slovenština si nezachovala vokál, oslovuje singulárem (Karlík, 2002).

2.3 Slovní zásoba slovenštiny a češtiny

Z lexikálního hlediska mají oba jazyky společný základní slovní fond, zachovaly si až 98 % z praslovanského základu. Vlivem různých faktorů však byl vývoj slovní zásoby mírně odlišný. Čeština přebírala slova z němčiny, na slovenštinu zase spíše působila maďarština.

Ze společného praslovanského základu má čeština i slovenština názvy příbuzenských vztahů *otec, matka, brat – bratr, sestra, dcera – dcera, syn, strýc, teta, dedo – děda, rodičia – rodiče* apod. Slovenština, oproti češtině, si zachovala rozlišující terminologii pro pojmenování příbuzenstva ze strany ženy a muže. Patří mezi ně *svokor* a *svokra* (rodiče manžela), *test'* a *testiná* (rodiče manželky), dále *dever* (manželův bratr) a *zolvica* (manželova sestra) aj. Mezi praslovanská slova se řadí i názvy částí těl *hlava, tvár – tvář, oči, uši, nos*, dále se zde také řadí názvy nástrojů *nůž – nůž, sekera, motyka, dláto*, názvy polné kultury *ovos – oves, pšenica – pšenice, proso* nebo názvy chovných zvířat *pes, býk* (Sochová, 1991).

Slovenština a čeština mají stejné křesťanské náboženské názvosloví latinského původu *anjel – anděl, apoštol, diabol – ďábel, kostol – kostel, satan*. Nepřímo přes češtinu se do slovenštiny dostaly latinské výrazy *milosrdný, svedomie, trojica, všemohúci*. Staroslověnština předala češtině a slovenštině slova *div, duch, duša – duše, hriech, spasit' – spasit, svätý – svatý*. Latinský původ má mnoho slov z oblasti vědeckého poznání, mezi něž patří *herbár – herbář, forma, realita, lingvistika, defekt, cyklus* a mnoho dalších (Bělič, 1972).

Především na slovenštinu působila dlouhou dobu maďarština a převzala od ní některé slova, která se od českých ekvivalentů významně liší. Mezi slova maďarského původu se řadí třeba výrazy *banovať' (čes. litovat), gombík (knoflík), kefa (kartáč), čižma (holínka), chýr (pověst)* aj. Rovněž slova ukrajinsko-rumunského původu *bača, bryndza, fujara, čutora* přejala slovenština od migrujících

valašských pastevců a dostala se i do českého nářečí. Germanismy *rytier* – *rytíř*, *šlachta* – *šlechta*, *richtár* – *richtář*, se do češtiny a slovenštiny dostávaly v období feudalismu při německé kolonizaci od 12. století (Ondrus, 1972).

Na češtinu však němčina z důvodu dlouhodobé politického vlivu a územní blízkosti později působila mnohem více než na slovenštinu. Mezi výpůjčky z němčiny se řadí *brýle*, *knedlík*, *pantofle*, *šuplík*, *deka*, mnoho obecně českých výrazů, např. *barák*, *flaška*, *kšeft*, *fotr*, *majznout*. Podle německého vzoru si čeština vytvořila také některé kalky (doslovně přeložené cizí výrazy) jako *knihkupectví* (*der Buchhandlung*), *obývací pokoj* (*das Wohnzimmer*) nebo *bavlna* (*die Baumwolle*) (Tölgyesi, 2009).

Výsledkem dlouhodobého styku slovenštiny a češtiny je samozřejmě přejímání slov z jednoho jazyka do druhého. Tento vzájemný vliv se projevoval asymetricky, čeština mnohem intenzivněji pronikala do slovenštiny. Přejatá z českého jazyka jsou adjektiva končící na *-itý* např. *dôležitý*, *náležitý* a *-telný* např. *znesiteľný*, *zrozumiteľný*, *neukojiteľný*, substantiva *bájka*, *živočích*, *namietka*. Často se do slovenštiny nová slova cizího původu dostávala právě přes češtinu (Bělič, 1972).

V období jak českého, tak slovenského národního obrození se slovní zásoba obohacovala převážně ze slovanských jazyků. Vymezování se vůči němčině (u Čechů) a maďarštině (u Slováků) nahrávalo přibývání slov hlavně z ruštiny a polštiny (tamtéž, 1972). Rusismy *chrabrý*, *sled'*, *mohyla*, *pochod* pronikly do češtiny i do slovenštiny. Slovenština si z období boje proti uherské nadvládě udržela několik rusismů, mezi nimi verbum *jestvovat'* (*existovat*) a substantivum *činovník* (*funkcionár*). Z polštiny byly zachovány v češtině slova *bryčka*, *mazurka*, adjektivum *tklivý*. (Trávníček, 1927)

Slováci se však v té době paralelně vymezovali i vůči češtině. Jedná se o tzv. protičeský purismus, který se projevoval až do meziválečného období. Odstraňovali ze slovenského jazyka české vlivy a upřednostňovali místo toho nářeční prvky. Takto se doporučovaly používat výrazy *gazda* místo *hospodár*, nebo *usilovný* místo *pilný*. Po první světové válce se k purismu vrátili někteří slovenští lingvisté

v čele s H. Bartkem, nutno říct, že poměrně s úspěchem. Ze slovenštiny vymýtili kupříkladu česká slova *brusle*, *brýle*, *myslivec*, *rty* a nahrazovali je domácími ekvivalenty *korčule*, *okuliare*, *poľovník* a *pery* (Bělič, 1972).

S rozvojem technologií zde existovala nutnost pojmenovat nové skutečnosti, většinou se ujmula mezinárodně používaná slova: *film*, *trolejbus*, *rádio*, *televízia* – *televíze*, *elektrika*. Některá slova byla vytvořena z domácích základů např. *rozhlas*, *žiarovka* – *žárovka*, *vypínač*, *sviečka* – *svíčka*, *spojka*, u těchto slov docházelo k posunu významu. Příbuznost obou jazyků většinou dovoľovala tvořit nová slova paralelně (Ondrus, 1972).

Za fungování společného státu dále vzájemně pronikala slova z jednoho jazyka do druhého. Vliv měla čeština hlavně na hovorovou slovenštinu, jelikož v té době existoval pouze protiklad spisovné slovenštiny a nářečí (a dá se říci, že je tomu tak i dodnes). Tak do slovenštiny pronikly hovorové prvky *zádrhel*, *prkotina*, *havaj* a *jadro pudla*. Mezi další bohemismy ve slovenštině se řadí *krabica*, *lízatko*, *rohlík*, *sáčok*, *dokážem urobiť*, *dopis* aj. Do češtiny se zase dostaly slovákismy *zoči-voči*, *být na vině*, *nad ránem*, *dovolenka*, *rozlučkový večírek*, *lyžovačka* (Sochová, 1991). Slovní zásoba je dynamická část jazyka, jenž se pochopitelně neustále vyvíjí, v současné době se s rozvojem informačních technologií tvoří mnoho nových slov a do slovenského i českého úzu se přejímají hlavně anglicismy, např. již asimilovaná slova *displej*, *procesor*, *manažér* – *manažer*, *kouč*, *mítink*, *tréning* – *trénink* a mnoho dalších (Rejzek, 1993).

3 Percepční bilingvismus, semikomunikace, diglosní komunikace v česko-slovenském prostředí

3.1 Percepční (pasivní) bilingvismus

Pro vysvětlení pojmu pasivní bilingvismus je záhodno nejprve charakterizovat bilingvismus samotný. „Bilingvismus (z latinského základu) je chápán jako schopnost užívat dva jazyky, popř. více jazyků, případně jako jazyková dvojjazyčnost, tj. dokonalé užívání dvou jazyků, zpravidla mateřského jazyka a jazyka cizího, takže cizí jazyk může za určitých okolností rovnocenně nahradit jazyk mateřský.“ (Kopecký, 2002 cit. podle Karlík a kol., 2002, s. 53) Na tuto poměrně vágní definici se dá nahlížet několika hledisky. Z pohledu psycholingvistiky je bilingvismus vymezen mírou jazykových schopností a ovládnutí jazyka. Pro účely práce je důležité rozdělení jazykové kompetence na produktivní a receptivní bilingvismus (Kopecký, 2002). Produktivní bilingvismus je schopnost hovořit a psát v druhém jazyce. Percepční (receptivní) znamená, že člověk je schopen jazyk pouze pasivně přijímat, rozumí mu, ale sám není schopen v něm komunikovat (Ralevski, 2008).

Posuzujeme-li bilingvismus z hlediska sociolingvistiky, zajímá nás pouze skupinový bilingvismus, kdy společenství lidí i celé národy, mluví dvěma (nebo více) jazyky. Příkladem takové situace byl v historii česko-německý bilingvismus na českém území, v současnosti je česká společnost monolingvní (Karlík a kol., 2002). Dá se zde však vysledovat dlouhodobý jev určitého skupinového česko-slovenského percepčního bilingvismu. Tento stav se objevuje u jazyků, které jsou geneticky blízké příbuzné a zároveň jsou ve vzájemném dlouhodobém kontaktu. Čeština a slovenština nejsou jedinými jazyky, kterých se tento stav týká. Je příznačný i pro skandinávské jazyky – dánštinu, norštinu a švédštinu, ruštinu a ukrajinštinu nebo státy bývalé Jugoslávie – srbštinu, chorvatštinu, slovinštinu, aj. (Nábělková, 2008)

3.2 Semikomunikace

Překážkou, k úspěšně realizovanému pasivnímu bilingvistu je tzv. "semikomunikace". Semikomunikace se dá pochopit jako nekompletní, neúplná komunikace. Vyskytuje se v rámci dorozumívání v jednom jazyce (monolingvální), či mezi dvěma a více jazyky (interlingvální). U interlingvální komunikace však pochopitelně existuje větší pravděpodobnost, že se spolu komunikující „nedohodnou“ (Budovičová, 1987). Faktory ovlivňující komunikaci jsou nejenom lingvistické, tj. příbuznost jazyků, blízkost jazykových prvků, ale i extralingvistické, např. postoj mluvčího vůči jazyku, jenž přijímá nebo širší kulturní a společenský kontext (Zeman 1997).

Česko-slovenská komunikace obvykle funguje hladce, nemusí tomu ale tak být vždy. Největší problém mívají vzájemně hovořící Češi a Slováci s lexikální odlišností, hlavně u slov, které mají úplně odlišný základ např. *vankúš – polštář*, *oblička – ledvina*, *ceruzka – tužka* aj. S potížemi se komunikující často setkávají i díky mezijazykové homonymii, ta se u blízkce příbuzných jazyků objevuje poměrně často, je to z toho důvodu, že blízké jazyky mívají společný slovní základ, avšak vývojem se významy slov mohou odlišit. Patří mezi ně známé příklady jako *kapusta – zelí*, *stávka – sázka*, *chudý – hubený*, *horký – hořký* nebo *podnebie – patro* (Márová, 2013).

Hláskové či morfologické odlišnosti se oproti tomu snadno překonávají. Dokonce se dá říci, že český mluvčí má slovenské prvky tak zafixované, že u nich funguje tzv. mezijazyková analogie (Sloboda, 2004). Tou se rozumí přeložení lexému v mateřském jazyce do druhého jazyka, a to třeba i chybně. Příkladem tohoto logického usuzování mohou být výrazy, které mají v češtině uprostřed *ů*, odpovídají podle Čechů automaticky ve slovenštině *ô* (*vůl – vól*, *stůl – stól*, *vůbec – vôbec*).

M. Sloboda uvádí i některé příklady předcházení semikomunikace v praxi u Slováků žijících v Čechách. Nejčastěji se setkáváme s nahrazováním slov, u kterých slovenský mluvčí předpokládá, že by mohly dělat českému recipientovi problém, slovem podobným nebo stejným v češtině. Nejčastěji Slováci nahrazují

názvy měsíců, každodenních objektů a činností (např. *kolej* místo *internát/šudentský domov*). Další strategií je používání pouze cizího jazyka alespoň v některé komunikační sféře (Sloboda, 2004). S tím je možné se setkat hlavně u Slováků dlouhodobě žijících v ČR, podle zkušeností autorčiných kontaktů, rodilých Slováků, je často vyvíjen tlak používat češtinu v pracovní sféře. Obecně se však dá říct, že úroveň semikomunikace není tak vysoká, aby byla koexistence Čechů a Slováků nějak výrazně problematická (Sloboda, 2004).

3.3 Diglosie

Pojem diglosie se dá charakterizovat jako existence dvou a více variant jednoho jazyka v rámci jednoho společenství. Lišící se formy jazyka jsou používány v rámci různých komunikačních situací. Mnohdy má jedna verze prestižní funkci a ostatní jsou na nižší úrovni, můžou se zde jako protiklad spisovné formě zahrnovat i dialekty (Ferguson, 1959). V českém jazykovém úzu se dají považovat za diglosní útvary spisovná a obecná čeština.

Nabízí se tedy otázka, proč se má jevit situace slovenštiny a češtiny diglosní. Podle pozdějších názorů lingvistů je možné považovat za diglosní komunikaci i používání slov z cizích jazyků, což se dá určit jako uvědomělé přepínání kódů (Fishman, 1967). Přepínání kódů se vyskytuje převážně u dvojjazyčných společenství, dá se tedy do určité míry vztáhnout i na česko-slovenskou komunikaci. Komunikace je v tomto případě zapříčiněna blízkostí jazyků, zachází za zmiňovaný pasivní bilingvismus a rozšiřuje ho o prvky bilingvismu produktivního (Horecký, 1995).

Uživatel jazyka nemá ve svém repertoáru všechny elementy druhého jazyka, není schopen se naučit „myslet“ v druhém jazyce, přes to však některé výrazy používá. Prvky, které se vyskytují na pozadí mateřského jazyka, mohou být různě motivovány. Záměrně se vkládají slovenské prvky do české řeči či textu (a naopak české prvky ve slovenské komunikaci), často s úmyslem ozvláštnit komunikaci, zefektivnit porozumění, vyvolat humor díky jazykové hříčce, zvýšit expresivitu aj. Jako příklad je zde informačně-naučný český text určený do českého prostředí bez jakékoliv slovenské souvislosti: „...A: Objeví-li se v textu před tímto znakem

číslice, zarazí odsouvání vlevo kterýkoliv další znak, který nebude číslicí ani mezerou – jinými slovy, objeví-li se číslice, bude se dále aplikovat pravidlo používané pro čísla. B: Naozaj? To jsem opravdu nevěděl. A: Naozaj. A možná tě překvapí další věc.“ (Nábělková, 2008, s. 179) V tomto případě slovakismus *naozaj* plní zřejmě funkci ozvláštňení, příp. vyjádření údivu.

Druhým typem diglosie, který existuje v česko-slovenském jazykovém diskurzu, je přítomnost citátů. Předpokládaná srozumitelnost textu eliminuje nutnost překladu při citování z druhého jazyka. Autentické výpovědi jako publicistický text: „Inými slovy, slovy Václava Klause: Společnost je třeba stavět nikoli na nejlepších lidských vlastnostech, ale na vlastnostech nejsilnějších. A těmi je prosazování vlastních, nikoli cizích zájmů.“ (Horecký, 1995, cit. podle Nové slovo, 1991, s. 185) Citují se nejen dlouhé pasáže textu, ale i krátké výroky většinou mající charakter termínu, které jsou zpravidla v textu zvýrazněné uvozovkami nebo kurzívou (Horecký, 1995).

Nutno dodat, že diglosní komunikace mezi Čechy a Slováky je častým jevem nejenom v textech, ale i v komunikaci přímé. Sama autorka žijící v domácnosti partnerů, z nichž jeden pochází ze Slovenska, je svědkem frekventovaného přepínání kódu. Obvykle je podnícen snahou zamezit nedorozumění (hlavně ze strany slovenského partnera) a snahou bavit se slovními hříčky a odlišnostmi slov (spíše ze strany českého partnera).

4 Jazyková situace po rozdělení Československa

4.1 Přítomnost slovenštiny v Česku a češtiny na Slovensku

Jazykové vztahy v České republice a na Slovensku se po rozdělení významně proměnily. I přes to, že spolu oba národy udržují nadstandardní vztahy, specifický kontakt umocňující existující pasivní bilingvismus se nedochoval. Tato situace se dá charakterizovat jako „vzdalování“ nebo „rozcházení“. Oslabený pasivní bilingvismus je zapříčiněn hlavně snížením kontaktů v mediální a kulturní sféře (Nábělková, 2008).

Jednou z nejvýznamnějších změn je prakticky kompletní vymizení slovenštiny z českého veřejného života a češtiny ze slovenského. Situace se jeví horší na české straně, kde se například v základní nabídce televizních stanic nevyskytují vůbec slovenské stanice. Dále je obtížné si sehnat v českých knihkupectvích jakoukoliv literaturu ve slovenském originále, slovenský tisk se prakticky v Čechách také nedá nalézt (Mitter, 2007). Naproti tomu Slováci mají snadný přístup k českým knihám¹, může se v základním programovém balíčku dívat na kanály ČT1, ČT2 a ČT24² a nemá problém si sehnat český tisk. I v přímém styku se Slováci spíše setkávají s češtinou, než naopak. Přicházejí častěji do Čech na dlouhodobé pobyty v rámci studia a zaměstnání, Češi spíše po rozdělení jezdí na Slovensko pouze krátkodobě, na dovolenou (Sloboda 2004).

Česko-slovenská komunikace však úplně neustala, pořád existují spolupracující dvojjazyčná periodika např. Slovenské dotyky (časopis Slováků žijících v ČR), Korene (vydává Obec Slovákov v ČR), Aspekt nebo Listy Slovákov a Čechov (Klub slovenskej kultury). Periodika obsahující české i slovenské články jsou však hlavně oborová, patří mezi ně Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie, Česká a slovenská farmacie, Česko-slovenská pediatrie, Česko-slovenská dermatologie aj. Od roku 2003 se aktivitou Ministerstva kultury

¹ Autorka k těmto závěrům dospěla porovnáním knihkupectví www.martinus.sk a českého www.kosmas.cz.

² Zde byl podkladem pro autorčin výrok průzkum základního televizního balíčku pro Slováky na adrese: <https://www.telekom.sk/televizia/kanaly-magio-tv>

stává říjen Měsícem české a slovenské kulturní vzájemnosti, v rámci projektu pořádají akce muzea, galerie, školy i knihovny (Eichlerová, 2010).

Objevují se česko-slovenské talentové televizní soutěže Česko-slovenská superstar, Hlas Česko Slovenska, které vznikly spoluprací stanic Nova a Markíza a Česko Slovensko má talent, na něž se podílely Prima a Joj. S druhým jazykem se můžeme ojediněle setkat i v médiích, hlavně v televizním zpravodajství nebo v rozhlase (Eichlerová, 2010). Slovenštinu lze slyšet v českých pořadech Objektiv, kde mluví slovenská moderátorka Anetta Kubalová. Sporadicky se dají nalézt slovenské vstupy v pořadech Noc s andělem, Banánové rybičky nebo Nikdo není dokonalý. Setkávat se s druhým jazykem je možné také díky paralelním textům na etiketách výrobků. Jisté však je, že vzájemná srozumitelnost klesá, a to zvláště u mladé generace (Nábělková, 2008).

4.2 Současná česká mládež a slovenština

Dnešní čeští žáci již nemají přístup k čítankám obsahujícím slovenské originální texty k rozebrání. Slovenští žáci tento hendikep nemají. Děti na Slovensku rovněž více sledují cizojazyčné pořady v češtině, hlavně z důvodu kvalitnějšího českého dabingu. Ze souhrnu všech zmíněných faktorů vyplývá fakt, že mladí Slováci ovládají více češtinu, než Češi slovenštinu (Musilová, 1999). Pozitivní vliv na udržování srozumitelnosti slovenštiny má nepochybně slovenská hudba. Stále děti poznají a poslouchají stále populární hudby jako: Jožo Ráže, Horkýže Slíže, No name a Miroslava Žbirku, nově se k nim přidávají i slovenští rappeři Rytmus, Ego, Majk Spirit aj. (Kopecký, 2005)

Internet je novým prostředím, kde se v posledním desetiletí setkávají (nejen) mladí Češi a Slováci. Pomocí internetu spolu komunikují každý svým jazykem více méně úspěšně. M. Nábělková se zabývá vyjednáváním přítomnosti slovenských příspěvků na českých webových stránkách. Objevují se dva typy negativních ohlasů na slovenštinu na českých webech. Prvním názorem bývá principiálně se bránit proti existenci slovenských textů vůbec, jelikož na „ryze český“ web slovenský jazyk nepatří. Odráží to hlavně myšlení některých mladých lidí, že slovenština by neměla

mít výsadní postavení mezi jinými blízkými jazyky, jelikož už po rozdělení společného státu nemáme se Slováky mnoho společného.

Druhý typ negativního postoje vyjadřuje neschopnost překladu nebo spíše nepohodlí, „diskomfort“ při čtení slovenského textu. Oba náhledy do určité míry odráží semikomunikační prvky v česko-slovenské komunikaci (Nábělková, 2008). U českých dětí se objevil další fenomén, a to stoupající obliba sledování videí slovenských tvůrců na serveru youtube. Mezi nejsledovanější youtubery patří Gogomantv, Expl0ited, Miguelitto Esperanza a To je ten náš Matúš³.

Podle průzkumu Kopeckého má mnoho českých žáků ke slovenštině však pozitivní názor a většina respondentů (81 %) by uvítala návrat slovenštiny do hodin českého jazyka, alespoň ve formě ukázek textů a sledování videí, či poslouchání hudby. Kopeckého sonda dále potvrdila, že pro mnoho žáků je slovenština jazykem, kterému nemají velké problémy porozumět, a minimum z nich (pouze 5 %) považuje slovenský jazyk za „cizí“. Nejčastěji se setkávají se slovenštinou prostřednictvím televize a hudby (až 80 % respondentů). Při překladu jim nedělá problémy pochopit smysl textu, potíže ale nastávají u izolovaných výrazů bez kontextu. Pravděpodobnost nepochopení stoupá, pokud má slovo úplně odlišný původ nebo se podobá výrazu v češtině s jiným významem. Proto měly nejnižší úspěšnost překladu slova *púpava* – *pampeliška* (jen 4,55 %) a *lienka* – *beruška* (pouze 14,55 %). Děti si *lienku* mylně překládaly jako proprium *Lenka* (Kopecký, 2005).

Ač je v obecném mínění neschopnost porozumění generace narozené po rozpadu České a Slovenské federativní republiky do určité míry mytizovaná, výzkumy potvrdily oslabení česko-slovenského porozumění. Pravděpodobně se do škol také obtížně bude prosazovat výuka slovenštiny, a to i toho důvodu, že budoucí učitelé českého jazyka neprocházejí povinnými lekcemi slovenštiny, a proto nebudou moci své znalosti předávat dál (Mitter, 2007). Podpora plošného pasivního bilingvizmu se nezachovala, nyní se čeští žáci se slovenštinou (a slovenští s češtinou) setkávají spíše v rámci individuálního zájmu (Kopecký, 2005).

³ Tento výrok potvrzuje praktická část práce.

II Praktická část

5 Výzkumné šetření

Praktická část této práce si klade za cíl zhodnotit úroveň porozumění slovenštině českými žáky, soustřeďuje se převážně na lexikální znalosti. Z předchozích výzkumů (uveďme např. sondu L. Lendelové z let 2003/2004 nebo K. Kopeckého 2005) víme, že pasivní bilingvismus děti ztrácejí, otázkou zůstává, do jaké míry a jaké skutečnosti jej ovlivňují.

5.1 Metoda výzkumu

Pro vyhodnocení empirické části autorka zvolila metodu kvantitativního výzkumu. Prostředkem k vypracování bylo dotazníkové šetření menšího rozsahu prováděné na úzkém okruhu respondentů. Respondenti jsou v tomto případě žáci 8. A 9. tříd základních škol v Bakově nad Jizerou a v Mnichově Hradišti. Data byla získána celkem od 102 respondentů z výše uvedených základních škol. Výzkum byl proveden v únoru 2016 za přítomnosti autorky, papírové dotazníky žáci vyplnili najednou, celá třída současně. V některých případech se autorka ústně vyptávala ještě na několik doplňujících otázek. Dotazníky byly anonymní, což mělo své výhody i nevýhody. Respondenti sice pocítovali menší restrikcí při vyplňování a mohli být upřímnější ve svých odpovědích, mělo to ale i negativní dopady hlavně na návratnost dotazníků (5 dotazníků nebylo prakticky vůbec vyplněno).

Dotazník (příloha A, B) je rozdělen do dvou částí, přičemž první část je zaměřená na způsob kontaktu českých dětí se slovenštinou, druhá část se orientuje na receptivní schopnosti, na překládání slovenských výrazů, a to jak izolovaných, tak zasazených do vět. V dotazníku se objevují uzavřené, polouzavřené i otevřené otázky. Uzavřené a polouzavřené otázky byly použity v první části, kde se předpokládá jednoznačný názor respondenta, zatímco otevřené otázky v druhé části, kde byly předmětem zájmu i špatné odpovědi respondentů.

První dvě otázky mají sociodemografický charakter, a slouží k základní orientaci, spíše než že by přispěly k samotnému výzkumu. Jedná se o dotazy určující pohlaví a věk respondenta. Následující dva dotazy se zaměřují na možnosti přímého kontaktu se slovenštinou, a to jestli mají na Slovensku nějaké příbuzné a zdali (a jestli ano, jak často), na Slovensko jezdí. Pátá otázka zkoumá postoj respondenta k vlastním jazykovým schopnostem vzhledem ke slovenštině. Další otázky v první části mají prověřit, jakým způsobem získávají žáci nepřímý kontakt se slovenským jazykem. Nejprve je otázka, jestli a jaké sledují slovenské pořady (tradičně televize bývá nejčastější prostředek recepce druhého jazyka), poté se zjišťuje přijímání slovenských textů a v jaké formě, a nakonec se předposlední a poslední otázka zaměřuje na poslouchání slovenské hudby.

V druhé části měli respondenti přeložit celý souvislý text na jeden kratší odstavec, zde si autorka všímá slov, jež jim můžou dělat potíže. Dalším úkolem bylo přeložit 23 výrazů, které jsou izolované, bez jakéhokoliv kontextu. Vybrány byly slova ve slovenštině poměrně běžná, ale bez předchozí zkušenosti nesnadno pochopitelná. Na závěr žáci překládali slova, která se vyskytovala ve větách.

5.2 Stanovení cílů a formulace hypotéz

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit současný stav porozumění slovenštině u českých dětí 8. a 9. tříd. Předmětem zájmu je také sledovat, jakým způsobem se nejčastěji se slovenštinou setkávají. Kromě hlavních cílů byly zformulovány i následující dílčí hypotézy:

1. Respondenti, kteří mají rodinné příslušníky ze Slovenska, vykazují lepší úspěšnost při překládání výrazů než respondenti, kteří žádné rodinné příslušníky ze Slovenska nemají.

H₁₀: Mezi respondenty s rodinnými příslušníky ze Slovenska a mezi respondenty, kteří nemají příbuzné ze Slovenska, není statisticky významný rozdíl.

H_{1A}: Mezi respondenty s rodinnými příslušníky ze Slovenska a mezi respondenty, kteří nemají příbuzné ze Slovenska, je statisticky významný rozdíl.

2. Respondenti ve věku 15 let a více, vykazují lepší úspěšnost při překládání výrazů, než respondenti ve věku 14 let a méně.

H₂₀: Mezi odpověďmi respondentů ve věku 15 let a více, a těch ve věku 14 let a méně, není statisticky významný rozdíl.

H_{2A}: Mezi odpověďmi respondentů ve věku 15 let a více, a těch ve věku 14 let a méně, je statisticky významný rozdíl.

3. Respondenti, kteří sledují pořady ve slovenštině, vykazují lepší výsledky při překládání výrazů, než respondenti, kteří pořady nesledují.

H₃₀: Mezi respondenty sledujícími pořady ve slovenštině a mezi respondenty nesledujícími pořady ve slovenštině není statisticky významný rozdíl.

H_{3A}: Mezi respondenty sledujícími pořady ve slovenštině a mezi respondenty nesledujícími pořady ve slovenštině je statisticky významný rozdíl.

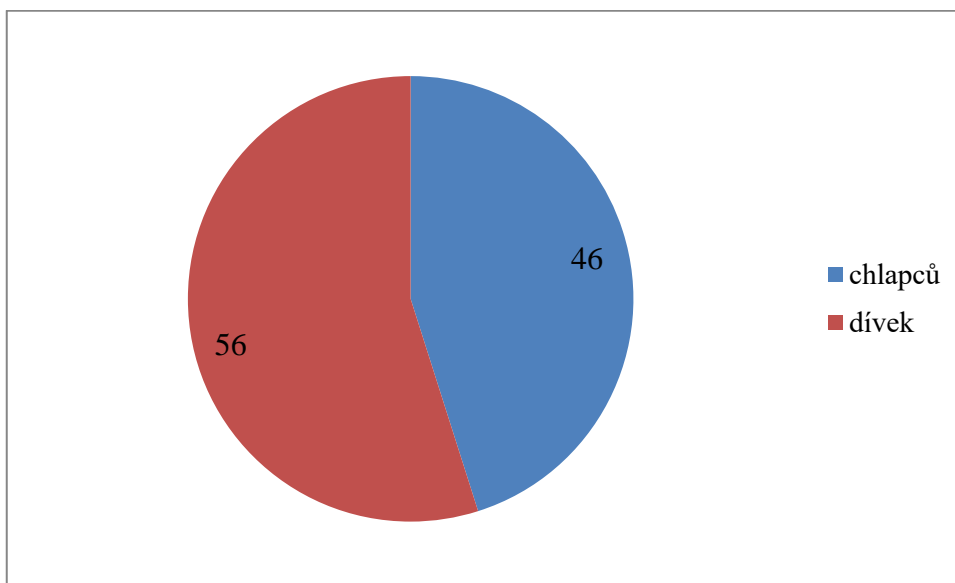
5.3 Analýza

Podstatou této podkapitoly je vyhodnocení výsledků dotazníků. Odpovědi respondentů jsou pro větší přehlednost předvedeny u prvního dotazníku na grafech, u druhého dotazníku v tabulkách. Výsledky jsou uváděny celkovým počtem a procentuálně.

5.3.1 Vyhodnocení prvního dotazníku

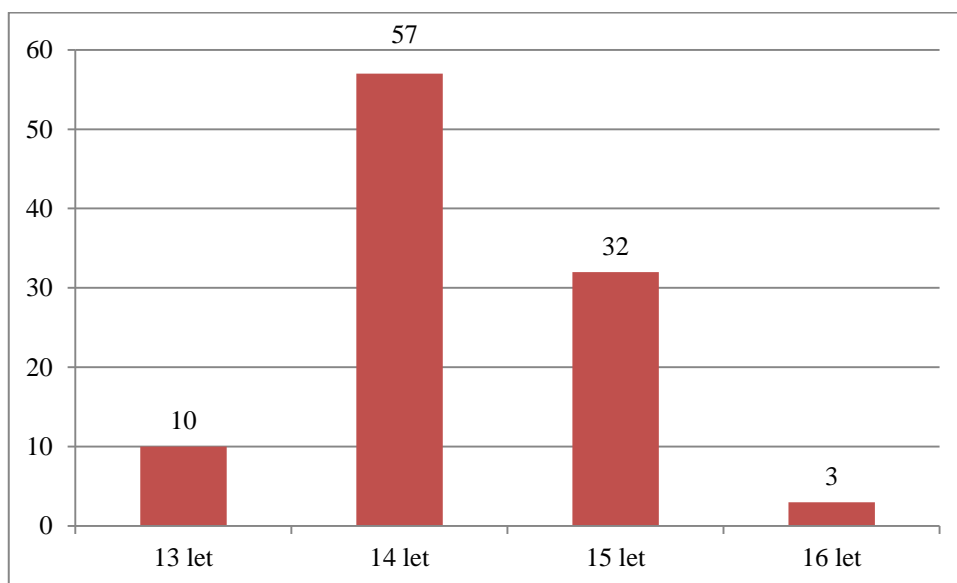
Otázka 1. a 2. Pohlaví, věk respondentů

Poměr dívek a chlapců byl 46 chlapců, ku 56 dívkám, to odpovídá procentuálnímu vyjádření 45,10 % chlapců a 54,90 % dívek.

Obrázek 1: Pohlaví respondentů

Věkově měly převahu děti ve věku 14 let, kterých bylo celkem 57 (55,88 %), následovaly 15leté děti, těch bylo 32 (31,37 %), 13leté, bylo jich 10 (9,80 %) a nejméně bylo 16letých, pouze 3 (2,94 %).

Obrázek 2: Věk respondentů

Otázka 3.: Máte příbuzné na Slovensku?

Na dotaz, jestli jsou někteří jejich rodinní příslušníci Slováci, zvolilo 21 žáků (20,59 %) možnost A), tedy ano a 81 (79,41 %) zvolilo za B), tedy ne.

Obrázek 3: Slovenští příbuzní respondentů

Otázka 4.: Jak často navštěvujete Slovensko?

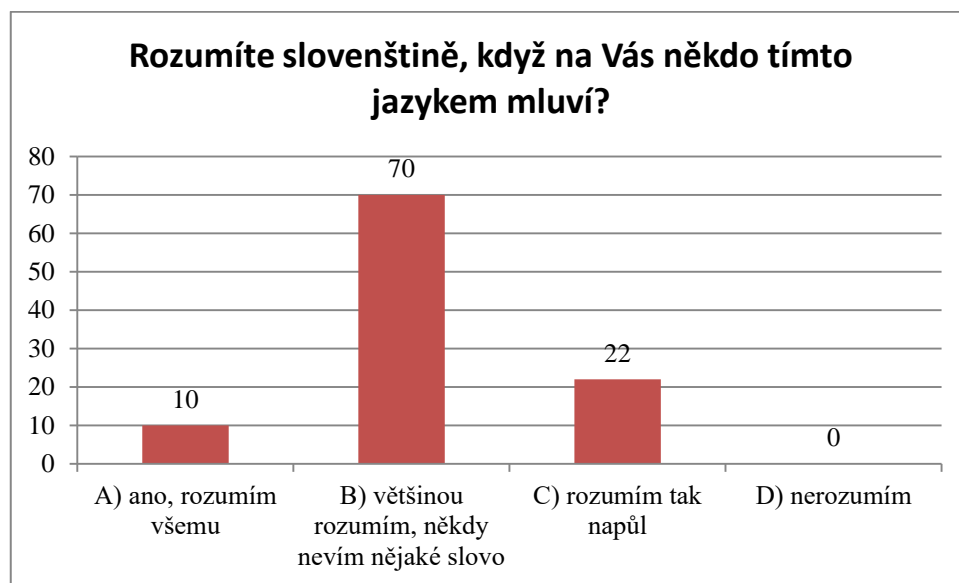
Poměrně překvapivým zjištěním bylo, že pouze 3 respondenti (2,94 %) uvedli možnost A), navštěvují Slovensko pravidelně, možnost B), několikrát do roka zvolilo rovněž jen 23 žáků (22,55 %) a většina, 76 žáků (74,51 %) si vybrala variantu C), a to že nenavštěvují Slovensko vůbec. Pokud žáci někdy na Slovensko cestovali, tak prakticky výhradně za příbuznými, pouze čtyři respondenti (15,38 %) jezdí na Slovensko na dovolenou.

Obrázek 4: Četnost návštěv Slovenska respondenty

Otázka 5.: Rozumíte slovenštině, když na Vás někdo tímto jazykem mluví?

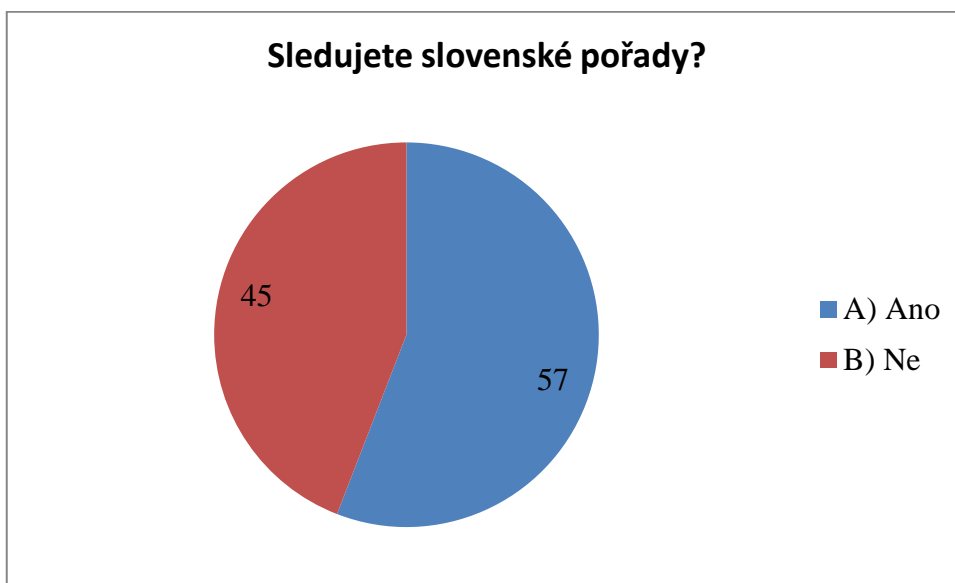
Respondenti si mohli vybírat ze čtyř variant. Variantu A) „ano, rozumím všemu“, zvolilo 10 z nich (9,80 %), pro variantu B) „většinou rozumím, někdy nevím nějaké slovo“, se rozhodlo 70 žáků (68,63 %). Možnost C), „rozumím tak napůl“ si vybralo 22 respondentů (21,57 %) a možnost D) „nerozumím“ nezvolil žádný respondent. Z výsledků vyplývá, že většina respondentů rozhodně nepřeceňuje své schopnosti, spíše chápou své slovenské jazykové dovednosti realisticky.

Obrázek 5: Postoj k vlastnímu porozumění respondentů

Otázka 6.: Sledujete slovenské pořady?

Na otázku, zda respondenti sledují slovenské pořady, dostáváme překvapivou odpověď. Možnost A), tedy ano, si vybralo 57 respondentů (58,14 %), zatímco odpověď B) ne, nesledují slovenské pořady, uvedlo pouze 45 respondentů (45,90 %). Do „pořadů“ autorka zahrnuje totiž i sledování videí na youtube, což tvoří velkou část dat (viz další otázka), audiovizuální přijímání bývá při sledování televize nebo kanálů na youtube stejné, liší se pouze kratší dobou nárazového sledování.

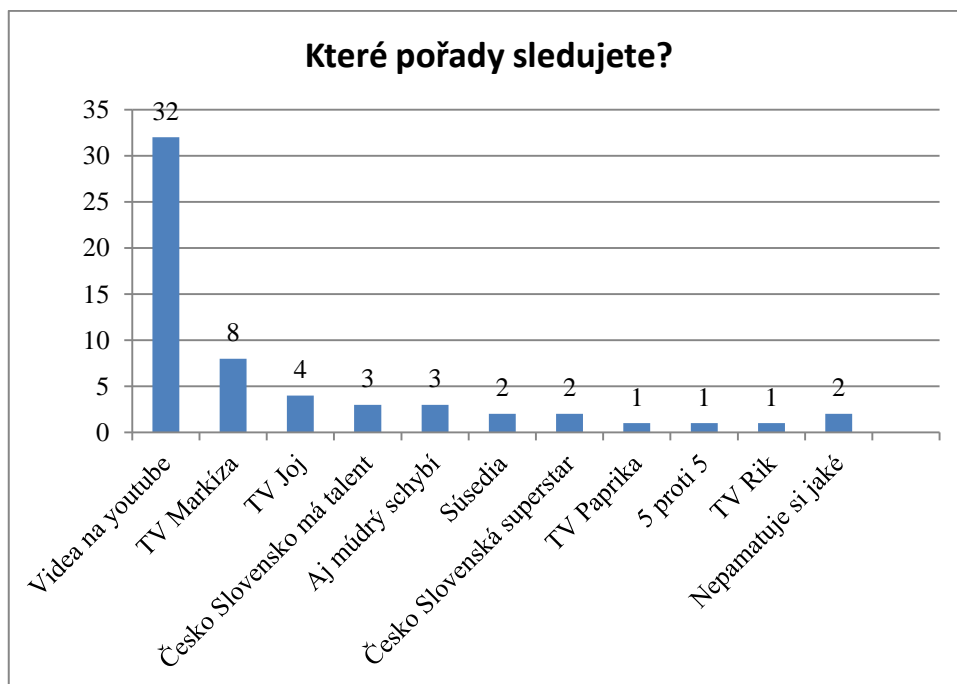

Obrázek 6: Sledování slovenských pořadů respondenty

Otázka 7.: Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ano, které pořady sledujete?

Na otázku, které pořady sledují, děti odpověděly následovně: 32 respondentů (56,14 %) sledují pravidelně videa na youtube. Na televizní kanál Markíza se dívá 8 respondentů (14,04 %) a na kanál Joj 4 respondenti (7,02 %). Soutěž Česko Slovensko má talent, sledovali 3 žáci (5,26 %).

Mezi odpověďmi se našel i zábavní pořad Aj múdry schybi, ten sledovalo 3 z nich (rovněž 5,26 %). Sitcom Súsedia pravidelně sledují 2 respondenti (3,51 %) a oblíbenou pěveckou soutěž Česko Slovenská Superstar uvedli pouze 2 respondenti (3,51 %). Televizní kanál Paprika a slovenskou verzi 5 proti 5 uvedl 1 respondent (1,75%). Rovněž 1 respondent (1,75 %) sleduje televizní kanál Rik a 2 respondenti (3,51 %) si už nepamatují, na jaké pořady se dívali. Často se stávalo, že žáci uváděli více odpovědí.

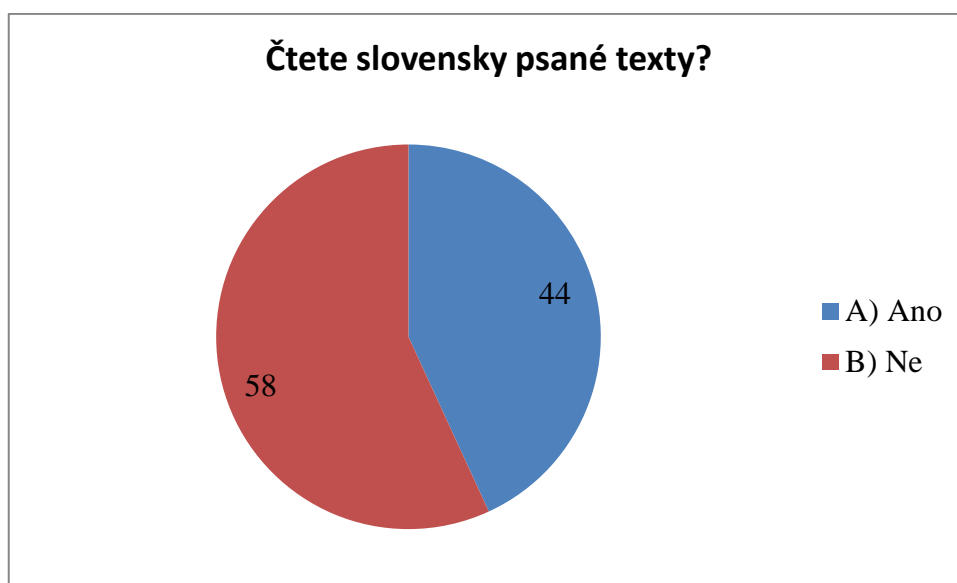

Obrázek 7: Druhy pořadů sledovaných respondenty

Mezi velmi oblíbené youtubery, jejichž videa respondenti sledují, se řadí: GoGoManTV (sleduje 22), Expl0ited (sleduje 13 z nich) a To je ten náš Matůš (sleduje 5 z nich).

Otázka 8.: Čtete slovensky psané texty?

Na dotaz, jestli čtou žáci texty psané ve slovenštině, bylo 44 odpovědí A) ano (43,14 %) a 58 odpovědí B) ne (56,86 %). Poté, co se opakovaně ve výzkumech ukazuje (porovnání např. Kopecký, 2005), že přijímání textů českými žáky rapidně ubylo, se to může zdát udivující. Vděčíme tomu však zase internetu, většina respondentů čte články na internetu (upřesnění viz následující otázka).

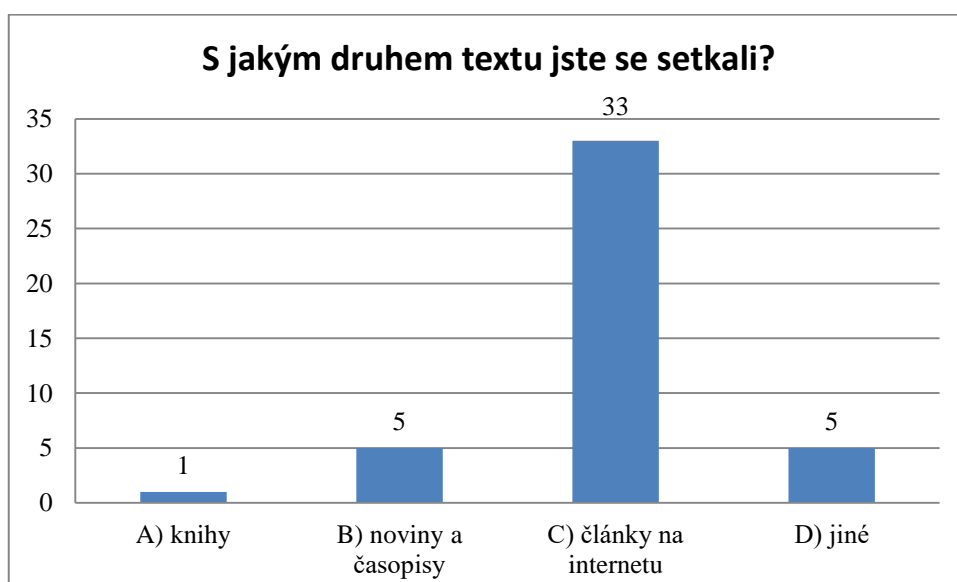
Obrázek 8: Přijímání slovenských textů respondenty

Otázka 9.: Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ano, s jakým druhem psaného textu jste se setkali?

První variantu A), že čte knihy, si vybral pouze 1 respondent. Souvisí to pravděpodobně jak s úbytkem čtenářství obecně, tak s malou dostupností tištěných slovenských knih v českém prostředí. Druhou možnost B), noviny a časopisy, si zvolilo 5 respondentů. Čtené noviny a časopisy byly slovenský deník SME (1 respondent), bulvární deník Nový čas (2 respondenti) a deník Šport (2 respondenti).

Nejvíce čtou žáci články na internetu, pro možnost C) se rozhodlo 33 respondentů. Nečtou články ve slovenštině pravidelně, spíše sporadicky a témata článků jsou většinou zpravodajství ve slovenštině (odpovědělo 12 respondentů), články týkající se životního stylu zahrnující módu, cvičení, koníčky aj. (14 respondentů) a slovenské blogy (ty čte 7 respondentů).

Možnost D) jiné, si vybralo 5 respondentů. Tato možnost byla konkretizována odpověďmi: „Čtu si vtipy ve slovenštině.“, „Chatuju s kamarádem po internetu.“, „Čtu si složení potravin na obalech.“, „Čtu si odpovědi od Slováků při hraní online her.“ a „Čtu si slovenské citáty.“

Obrázek 9: Druhy slovenských textů čtených respondenty

Otázka 10.: Posloucháte slovenskou hudbu?

Slovenská hudba je opravdu mezi mládeží rozšířená, 67 (65,69 %) žáků si vybralo možnost A), tedy ano, poslouchají slovenskou hudbu. Naproti tomu, jen 35 (34,31 %) respondentů zvolilo možnost B) ne, neposlouchají hudbu ve slovenštině. Rádi poslouchají převážně slovenské rappery jako Rytmuse, Ega a Majka Spirita. Z pop music se jim nejvíc líbí Horkýže Slíže, Katka Knechtová, Kristina, Tina nebo Richard Müller.

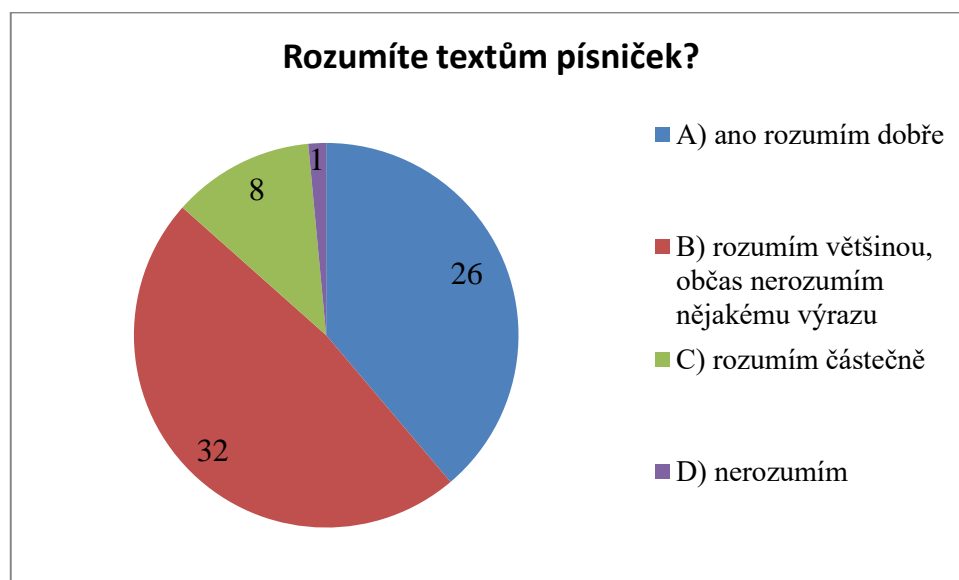

Obrázek 10: Poslech slovenské hudby respondenty

Otázka 11.: Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ano, rozumíte textům písniček?

Na tuto otázku odpovídalo 26 respondentů (38,81 %) A) ano, rozumím dobře. Možnost B) neboli rozumím většinou, občas nerozumím nějakému výrazu, si vybralo 32 respondentů (47,76 %). Odpověď C) rozumím částečně, uvedlo 8 (11,94 %) z nich a za D) si zvolil 1 respondent (1,49 %).

Opět postoje žáků poměrně odpovídají skutečnému porozumění, rozumí dobře, ale ne všechny slovenské výrazy. Někteří žáci uváděli, že jim jejich oblíbená rapová hudba ojedinele dělá problémy, jelikož rychlé rýmování v rapu nestíhají vnímat.

Obrázek 11: Porozumění textů slovenské hudby respondenty

5.3.2 Vyhodnocení druhého dotazníku

V druhé části respondenti překládali nejprve souvislý text, u něhož se předpokládá, že se vyskytne nejméně chyb. Následně se pokusili přeložit samostatná slovenská slova a nakonec přiřazovali české ekvivalenty k výrazům, které jsou ve slovenštině obvyklé, ale mohly by být problematické.

Úloha 1.: Přeložte.

Ukázka z recenze Pieseň ľadu a ohňa : Hra o tróny – G.R.R.Martin

Text k přeložení: „Každá kapitola je venovaná jednej postave a spravidla je písaná v prvej osobe. Toto delenie považujem za jeden z najväčších plusov knihy, keďže tak nie len najrýchlejšie pochopíte vzťahy postáv ale viete sa do nich aj lepšie vcítiť. Rýchlo si nájdete množstvo obľúbených hrdinov (či antagonistov :)) a veľmi emotívne s nimi prežívate ich úspechy aj zlyhania.“ (Fantasyknihy.eu, 2014)

První větu bez výjimky přeložili správně všichni. Překážkou se až stalo v druhé větě verbum *považujem* (*považuji*), které bylo mylně určeno 87 žáky (85,29 %) za plurál *považujeme*, místo singuláru. Dále se často vyskytovaly chyby v překládání konjunkce *keďže* (*jestliže*), jenž byla překládána 4 respondenty jako *kdeže*, 2 respondenty jako *takže*, tyto případy se pravděpodobně objevily z důvodu formální podobnosti slov. Také se chybově překládala tato spojka jako příslovce *vždy* (u 3 respondentů) a spojka *vždyť* (u 2 respondentů), což může být zapříčiněno špatným sémantickým odvozením.

Problematickým se zjevilo i adverbium *najrýchlejšie* (*nejrychleji*), které žáci přetlumočili jako adjektivum *nejrychlejší*, zmátla je opět zřejmě vnější podoba obou výrazů. Dalším obtížným výrazem se ukázalo verbum *viete* (*víte*, *umíte*), zrádnost se projevila v tom, že sice překlad *viete* – *víte* (uvedlo 21 respondentů) je správný, avšak v tomto kontextu toto slovo dává smysl přeložit jako *umíte* nebo *můžete*. Podobně jako v případě výše zmíněného *najrýchlejšie*, se příslovce *lepšie*jevilo 3 žákům jako přídavné jméno *lepší*.

Často neuměli respondenti určit substantivum *antagonistov* (16 jich slovo úplně vynechalo), to je spíše i díky jeho cizímu původu, a nebyli by schopni přeložit

tento výraz, ani kdyby byl v češtině. Znovu bylo vnější podobou zmateno výrazy *prežíváte* (správně *prožíváte*) a českého *přežíváte* 7 žáků. Nakonec někteří respondenti nezvládli správně přeložit poslední výraz *zlyhanía* (*selhání*, příp. se za správné považovalo i synonymum *neúspěchy*) a místo toho považovali výraz *zlyhanía* chybně za substantiva *zklamání*, *chyby*, *utrpení*, jež se sice poměrně kontextově do věty hodily, ale nebyly správné. Celkově měli respondenti však v této části poměrně velký úspěch a chyby byly spíše marginální. Jediné slovo *považujem* mělo významnou míru chybovosti v určení mluvnického čísla.

Úloha 2.: Pokuste se přeložit tyto slovenské výrazy. Pokud neznáte odpověď, zkuste napsat, co si myslíte, že slovo znamená.

Překládány byly tyto slova: *oveľa*, *rozprávka*, *požičať*, *bozkať*, *izba*, *naozaj*, *korytnačka*, *chrbát*, *chudý*, *chalan*, *marhuľa*, *dočiahnuť*, *riad*, *hoci*, *ochorieť*, *lopta*, *dažd'ový*, *bábä*, *nadobudnúť*, *počúvať*, *vodič*, *napriek*, *lilavý*. Ve výčtu převažují substantiva, v menší míře i verba, malý počet adverbii a jedna spojka. Výrazy byly vybrány ze Slovensko-českého a česko-slovenského slovníku rozdílných výrazů autorů M. Kopeckého a J. Nečase.

Následující tabulka popisuje výsledky překládání jednotlivých výrazů. Z tabulky se dá vyčíst, že negativní vliv na úspěšnost odpovědí respondentů má asociace formálně blízkých výrazu v češtině, i když významově se liší, jedná se o mezijazykovou homonymii (jako v případech *zelí* – *kapusta*, *horký* – *hořký*).

Dá se předpokládat, že úspěšnost překladu některých slov by se zvýšila, kdyby stála ve větě. To se týká hlavně výrazů, jenž mají velký počet nulových odpovědí. K větší úspěšnosti by zřejmě pomohlo usuzování významu z kontextu tak, jako tomu bylo v předchozí úloze (a bude se věnovat i úloha následující). Žáci se v tomto případě museli spolehnout na svoji „jazykovou zkušenost“, která se získává kontaktem se slovenským jazykem. S některými slovy se tak žáci možná setkali poprvé.

Tabulka 1: Úspěšnost izolovaných výrazů

Výraz	Správné odpovědi	Špatné odpovědi	Nulové odpovědi	Procentuální úspěšnost
Oveľa	72	0	30	70,59 %
Rozprávka	34	33	35	33,33 %
Požičať	24	16	62	23,53 %
Bozkať	44	1	57	43,14 %
Izba	62	11	29	60,78 %
Naozaj	36	14	56	35,29 %
Korytnačka	33	12	57	32,35 %
Chrbát	58	12	32	56,86 %
Chudý	15	74	13	14,71 %
Chalan	74	14	14	72,55 %
Marhuľa	14	25	63	1,73 %
Dočiahnuť	42	11	49	41,18 %
Riad	4	57	41	3,92 %
Hoci	11	26	65	10,78 %
Ochorieť	72	7	23	70,59 %
Lopta	26	37	39	25,49 %
Dažd'ový	27	7	68	26,47 %
Bábä	5	70	28	4,90 %
Nadobudnúť	2	39	59	1,96 %
Počúvať	68	13	21	66,67 %
Vodič	35	19	48	34,31 %
Napriek	9	42	53	8,82 %
Lilavý	20	7	75	19,61 %

Podle tabulky nejvyšší úspěšnost překladu vykazují výrazy *chalan* (72,55 %), *ochorieť* (70,59 %) a *oveľa* (též 70,59 %). V prvním případě se velký úspěch přisuzuje převážně znalosti ze slovenské hudby nebo televize a vysoké frekvenci užívání, patří do jádra slovenské slovní zásoby. V druhém případě

se dá předpokládat, že míra úspěšnosti překladu byla podpořena existencí českého ekvivalentu ke slovu onemocnět, a to *ochořet*, které je formálně téměř shodné se svým slovenským protějškem.

Slovo *oveľa* se pravděpodobně dařilo úspěšně překládat hlavně z důvodu jeho volné interpretace. Byly akceptovány odpovědi žáků *příliš* (30,60 %), *velmi* (16,32 %), *o moc* (11,22 %), *o hodně* (8,16 %) i *o více*, zúžení významů by se nepochybně odehrálo v kontextu věty, takto je nutné přijímat všechny odpovědi. Patrně však zdárnému výsledku při překládání dopomohla i asociace se známým slovenským výrazem *veľa*.

Naopak nejméně úspěšná se jeví slova *napriek* (8,82 %), *bábä* (4,90 %), *riad* (3,92 %) a konečně *nadobudnúť* (pouhých 1,96 %). Ze špatných odpovědí při překladu slova *napriek* byl nejčastěji uváděn výraz *například* (36,72 %). Substantivum *bábä* se nejvíce překládalo jako *babička* (56,10 %) nebo *bába* (14,28 %). Nejčastější omyly při translaci u výrazu *riad* byly *řád* (34,68 %) a *rád* (23,46 %). Slovo s vůbec nejnižší úspěšností *nadobudnúť* se ve většině případů překládalo jako *nabídnout* (27,54 %) či *nabodnout* (9,18 %). Nejvíce špatných odpovědí se vyskytovalo u slova *chudý*, respondenti zde nejčastěji podléhali mezijazykové homonymii (v 75,48 % případů) a překládali slovo jako *chudý* v češtině.

Úloha 3.: Přeložte zvýrazněná slova ve větách.

V poslední části dotazníku se žáci pokusili překládat slova vyskytující se v kontextu dvou až tří vět. Autorka souvislé věty čerpala ze zdrojů, se kterými by se žáci mohli setkat, avšak sami tyto texty pravděpodobně nevyhledávají. Patří mezi ně několik vět zprostředkovaně z katolických novin, dále část verše z písničky Miroslava Žbirky: Každý deň budú vraj Vianoce. Nachází se mezi nimi i úsek článku z online magazínu Kariéra info, následně dva úseky z online zpravodajského serveru topka.sk, a nakonec část článku lifestyleového časopisu HN style. Věty byly vybírány na základě kritéria celkové srozumitelnosti, která dopomáhá rozdílným výrazům uhodnout jejich význam.

Použité věty:

„Okrem iných cenných vecí urobil na objaviteľov najväčší dojem zlatý snubný prsteň. Na jeho **vonkajšom** obvode bolo **vygravírované** srdce na dlani.“ (Gréckokatolícka cirkev, 2014)

„**Čoraz** viac pravdy má tvrdá päšť, bude to liečba povinná. Už sa nám pozlátok **ligoce**, čo však ukrýva, iba kamienok.“ (Supermusic.sk)

„Dozvedáte sa o najnovších udalostiach v meste, **vychýrených** reštauráciách či najlepších miestach, ktoré je potrebné navštíviť. Priemerný ročný **zárobok** riaditeľa call centra je 120-tisíc dolárov.“ (Kariera.info.sk, 2014)

„Aj to však robí svojším spôsobom a majiteľov najprv **vyspovedá**, aké sú charakterické **črty** ich zvieratiek.“ (Smahu.com, 2014)

„Teplé leto dáva šancu na psychickú pohodu. Nebezpečné sú však vlny **horúčav**, ktoré sú spojené so srdcovo cievnyimi a dýchacími problémami. Taktiež **jeseň** môže byť pre organizmus náročná.“ (Topky.sk, 2014)

„Škola varenia v bratislavskom obchodnom centre Polus **ponúka** pre vareniačtivých naozaj pestrý výber a každý si tu niečo nájde. Chystáte sa na hory a nechcete, aby vám zima vliezla až pod kožu? Dobrým riešením je **termobielizeň**, je určená na zimné športy.“ (HNStyle.sk, 2014)

Tabulka 2: Úspěšnost výrazů v kontextu

Výraz	Správné odpovědi	Špatné odpovědi	Nulové odpovědi	Procentuální úspěšnost
Vonkajšom	62	5	35	63,24 %
Vygravírované	49	15	38	49,98 %
Čoraz	2	40	60	2,04 %
Ligoce	10	5	87	10,20 %
Vychýrených	32	7	63	32,64 %
Zárobok	58	2	42	59,16 %
Vyspovedá	71	6	25	72,42 %
Črty	38	9	47	38,76 %
Horúčav	37	15	50	37,74 %
Jeseň	9	14	79	9,18 %
Ponúka	36	5	61	36,72 %
Termobielizeň	43	10	49	43,86 %

Tabulka ukazuje slova s nejvyšší úspěšností překladu tj. verbum *vyspovedá* (72,42 %) a adjektivum *vonkajšom* (63,24 %). Nepochybně byl tento výsledek zdůvodněný vysokou mírou paralelnosti českých a slovenských slov. Slova *vyspovedá* a *vyzpovídá*, a *vonkajšom* a *vnějším* se jen mírně hláskově a tvaroslovně liší.

V některých případech zřejmě kontext napomohl ke správnému určení českých ekvivalentů, patří mezi ně slova *vygravírované* (49,98 %), *zárobok* (59,16 %), *horúčav* (37,74 %), *ponúka* (36,72 %) a *črty* (37,74 %). Potvrdit to mohou špatné odpovědi, ačkoliv kupříkladu výraz *horúčav* špatně přeložilo 15 respondentů (14,71 %), mezi odpověďmi se objevily výrazy sémanticky poměrně blízké např. *horeček* (11,76 %) nebo *tepla* (2,94 %). To samé i u překladu slova *črty*, kde se mezi variantami překladu objevilo *znaky* (4,90 %), *vlastnosti* (2,94 %), *vlohy* (0,98 %).

Pouze 2 respondenti (2,04 %) správně určili *čoraz* jako *stále/pořád*. V tomto případě byl kontext věty pro respondenty zavádějící, 20 z nich (19,61 %) přeložilo tento výraz jako zájmeno *čím*, přispěl k tomu bezesporu zbytek věty, hlavně následující slovo ve větě, příslovce *viac*. Minimální úspěšnost měl rovněž výraz *jeseň*, který určilo správně jen 9 respondentů, mezi špatné odpovědi se řadily formálně podobné výrazy *píseň* (4,90 %), *žízeň* (2,94 %) a *jas* (5,88 %).

5.4 Verifikace hypotéz

Vstupní data pro potvrzení či vyvrácení hypotéz byla vybrána z úloh 2 a 3 z druhého dotazníku. Mezi špatné odpovědi se řadí i odpovědi nulové. Hypotézy byly kontrolovány na základě aplikovaného testu nezávislosti chí-kvadrátu pomocí čtyřpolní tabulky. (Chráška, 2007) Hladina významnosti (pravděpodobnost neoprávněného odmítnutí nulové hypotézy) pro tento výzkum, je 1 %. Znamená to, že aby byla přijata alternativní hypotéza, musí být výsledek chí-kvadrátu větší než 6,63.

Hypotéza 1

Respondenti, kteří mají rodinné příslušníky ze Slovenska, vykazují lepší úspěšnost při překládání výrazů než respondenti, kteří žádné rodinné příslušníky ze Slovenska nemají.

H₁₀: Mezi respondenty s rodinnými příslušníky ze Slovenska a mezi respondenty, kteří nemají příbuzné ze Slovenska, není statisticky významný rozdíl.

H_{1A}: Mezi respondenty s rodinnými příslušníky ze Slovenska a mezi respondenty, kteří nemají příbuzné ze Slovenska, je statisticky významný rozdíl.

Tabulka 3: Schéma čtyřpolní tabulky 1

	Správné odpovědi	Špatné odpovědi	Celkem
Mají příbuzné	345	390	735
Nemají příbuzné	1 028	1 807	2 835
Celkem	1 373	2 197	3570

Rovnice:

$$\chi^2 = n \frac{(ad - bc)^2}{(a + b)(a + c)(b + d)(c + d)}$$

$$\chi^2 = 28,12$$

Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,01 je $\chi^2 = 6,63$. Vypočtená hodnota $\chi^2 = 28,12$ je větší, než kritická hodnota, a proto se zamítá nulová

hypotéza a přijímá hypotéza alternativní. Na výsledku statistické metody chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulky byla potvrzena skutečnost, že respondenti, mající příbuzné ze Slovenska, vykazují větší úspěšnost při překládání výrazů.

Hypotéza 2

Respondenti ve věku 15 let a více, vykazují lepší úspěšnost při překládání výrazů, než respondenti ve věku 14 let a méně.

H₂₀: Mezi odpověďmi respondentů ve věku 15 let a více, a respondentů ve věku 14 let a méně, není statisticky významný rozdíl.

H_{2A}: Mezi odpověďmi respondentů ve věku 15 let a více, a respondentů ve věku 14 let a méně, je statisticky významný rozdíl.

Tabulka 4: Schéma čtyřpolní tabulky 2

	Správné odpovědi	Špatné odpovědi	Celkem
14 let a méně	994	1 351	2 345
15 let a více	576	649	1 225
Celkem	1 570	2 000	3 570

Rovnice:

$$\chi^2 = n \frac{(ad - bc)^2}{(a + b)(a + c)(b + d)(c + d)}$$

$$\chi^2 = 6,98$$

Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,01 je $\chi^2 = 6,63$. Vypočtená hodnota $\chi^2 = 6,98$ je rovněž větší, než kritická hodnota, a proto se zamítá nulová hypotéza a přijímá hypotéza alternativní. Na výsledku statistické metody chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulky byla potvrzena skutečnost, že respondenti ve věku 15 let a více mají větší úspěšnost při překládání výrazů, než respondenti ve věku 14 let a méně.

Hypotéza 3:

Respondenti, kteří sledují pořady ve slovenštině, vykazují lepší výsledky při překládání výrazů, než respondenti, kteří pořady nesledují.

H₃₀: Mezi respondenty sledujícími pořady ve slovenštině a mezi respondenty nesledujícími pořady ve slovenštině, není statisticky významný rozdíl.

H_{3A}: Mezi respondenty sledujícími pořady ve slovenštině a mezi respondenty nesledujícími pořady ve slovenštině, je statisticky významný rozdíl.

Tabulka 5: Schéma čtyřpolní tabulky 3

	Správné odpovědi	Špatné odpovědi	Celkem
Sledují slovenské pořady	712	1 283	1 995
Nesledují slovenské pořady	549	1 026	1 575
Celkem	1 261	2 309	3 570

Rovnice:

$$\chi^2 = n \frac{(ad - bc)^2}{(a + b)(a + c)(b + d)(c + d)}$$

$$\chi^2 = 0,27$$

Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,01 je $\chi^2 = 6,63$. Vypočtená hodnota $\chi^2 = 0,27$ je menší, než kritická hodnota, a proto se přijímá nulová hypotéza. Na základě výsledku statistické metody chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulky byla vyvrácena skutečnost, že respondenti pravidelně sledující pořady ve slovenštině, mají větší úspěšnost při překládání výrazů, než respondenti, kteří pravidelně nesledují pořady ve slovenštině.

5.5 Shrnutí praktické části

V následující podkapitole jsou shrnuty výsledky empirické části s ohledem na stanoviska, která již byla formulována (viz 5.2.). Z analýzy první části vyplynulo, že až 21 respondentů (20,59 %) mají příbuzné na Slovensku. Slovensko navštěvuje 23 respondentů (22,55 %) několikrát do roka a pouze 3 respondenti (2,94 %) ho navštěvují pravidelně.

Výzkum potvrdil již mnohokrát opakovanou skutečnost, že nejvíce respondentů slovenštinu přijímají skrze slovenskou hudbu, a to až 67 žáků (65,69 %). Následuje sledování pořadů ve slovenštině s 57 respondenty (55,88 %), přičemž úplně největší oblíbenost má sledování slovenských pořadů na youtube, na ty se pravidelně dívá 32 respondentů (31,37 %). Kupodivu 44 respondentů (43,14 %) si v otázce, jestli čtou psané texty, vybralo variantu ano, má na tom nepochybně největší podíl čtení článků na internetu (33 z nich, tj. 43,14 %). Za zmínku stojí i odpověď 1 respondenta, který si opravdu čte na obalech výrobků složení ve slovenštině.

Bylo zjištěno, že u lexikálně odlišných výrazů mají respondenti potíže, nechávají se splést mezijazykovými homonymy, a to hlavně v případě, kdy nemají výraz zasazený do kontextu. Nejvyšší úspěšnost byla zaznamenána v první části, kdy respondenti překládali celý souvislý text. Často chybovali pouze u výrazu *považujem*, který byl považován za plurál v 1. osobě, místo singuláru. U druhé části s izolovanými výrazy měli respondenti, zdá se, největší problémy. Úplně nejnižší úspěšnost při překládání měl výraz *nadobudnúť*, který si často žáci pletli s českým *nabídnout*. V porovnání s druhou částí, vykazovala třetí část mírné zlepšení (ne vysoké, z průměrné hodnoty úspěšně přeložených izolovaných výrazů 33,02 % na 38 %). Zde se nejproblematictější ukázalo slovo *čoraz*, které správně určili jen 2 respondenti (2,04 %), a které se často pletlo se slovem *čím* (40 respondentů tj. 39,22 %).

Na základě stanovených cílů určit míru pasivního bilingvismu, byly formulovány tři hypotézy. Použitím statistické metody testu nezávislosti chí-kvadrát, byly dvě hypotézy potvrzeny a jedna hypotéza nebyla verifikována. Přijaté hypotézy tedy zahrnují:

H1: Respondenti, kteří mají rodinné příslušníky ze Slovenska, vykazují lepší úspěšnost při překládání výrazů než respondenti, kteří žádné rodinné příslušníky ze Slovenska nemají. Respondenti s rodinnými vazbami na Slovensku byli celkově o 10,28 % úspěšnější, než respondenti bez rodinných vazeb.

H2: Respondenti ve věku 15 let a více, vykazují lepší úspěšnost při překládání výrazů, než respondenti ve věku 14 let a méně. Starší respondenti měli vyšší úspěšnost o 4,63 %.

Závěr

Teoretická část mé bakalářské práce je rozdělena do čtyř kapitol, v první kapitole shrnuji vývoj vzájemných jazykových vztahů češtiny a slovenštiny, a to i před vznikem společného státu, ale především se zaměřuji na situaci v Československu. V druhé kapitole jsem porovnávala podobnosti a rozdíly češtiny a slovenštiny z morfologického, fonetického i lexikálního hlediska. V třetí kapitole byly vysvětleny pojmy pasivní bilingvismus, semikomunikace a diglosie v kontextu česko-slovenské komunikace. V závěrečné kapitole jsem se věnovala nástinu vztahů jazyků v kontaktu po rozdělení, zvláště poměry u české mládeže.

Praktická část práce byla analyzována metodou kvantitativního výzkumu z dotazníků, které byly předloženy žákům 2. Základní školy v Mnichově Hradišti a Základní školy v Bakově nad Jizerou v 8. a 9. třídách základních škol. Dotazníky byly dva, první dotazník se zaměřoval na sociolingvistické faktory, které mohou ovlivňovat stupeň porozumění, v druhém dotazníku se testují samotné jazykové schopnosti žáků. Mapovala jsem úroveň jejich lexikálních znalostí, a zároveň jsem formulovala hypotézy, věnující se závislosti některých faktorů na výsledky v druhé a třetí úloze druhého dotazníku. Mezi ně patří, do jaké míry má na porozumění slovenštiny vliv přítomnosti nebo absence rodinných příslušníků ze Slovenska.

Dále zjišťuji, jestli koreluje míra jejich porozumění s věkem, a četností sledování pořadů ve slovenštině. Výsledků bylo dosaženo pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, pomocí něhož bylo potvrzeno, že existuje určitý vztah mezi věkem respondentů a srozumitelností výrazů (samozřejmě s vyšším věkem vyšší znalosti), a mezi přítomností příbuzných ze Slovenska a srozumitelností výrazu. Nepotvrdila se domněnka, že významný vliv na jazykové dovednosti má sledování pořadů ve slovenštině. Obecně dopadla nejhůře podle očekávání druhá část, kde se překládaly izolované výrazy (33,02 %).

Na základě vyhodnocených dat si dovoluji konstatovat, že schopnost pasivního bilingvismu opravdu u mladých lidí dále klesá a pravděpodobně se tomu tak bude dít i v budoucnu. Uvědomuji si, že výsledky práce však nejsou absolutním, reprezentativním odrazem současné situace.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BĚLIČ, Jaromír. *Slovenština: vysokoškolská učebnice pro studenty českého jazyka*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

BUDOVIČOVÁ, Viera. Semikomunikácia ako lingvistický problém. In: , Jozef. *Studia Academica Slovaca 16: Prednášky XXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry*. Bratislava: Alfa, 1987, s. 59-68.

BUDOVIČOVÁ, Viera. Spisovné jazyky v kontakte (Sociolingvistický pohľad na dnešný vzťah slovenčiny a češtiny). *Slovo a slovesnosť*. 1974, **35**(3), 171-181.

EICHLEROVÁ, Jana. *Slovenština do škol. K vývoji česko-slovenského pasivního bilingvismu u nejmladší generace po rozdělení Československa*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Mira Nábělková.

FERGUSON, Charles.: Diglosia. *World*, **15**, 1959, pp. 325–340

FISHMAN, Joshua.: Bilingualism with and without diglossia: diglossia with and without bilingualism. *Journal of Social Issues*, **23**, 1967, pp. 29–38

HORECKÝ, Ján. Slovensko-česká diglosná komunikácia. In: ONDREJOVIČ, Slavo a Mária ŠIMKOVÁ. *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej češtiny*. Bratislava: Veda, s. 183-187. ISBN 80-224-0160-9.

HORECKÝ, Ján a Pavel ONDRUS. *Slovenská lexikológia: vysokoškolská učebnica pre poslucháčov filozofických a pedagogických fakúlt na Slovensku*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106484-X.

KOPECKÝ, Kamil. *Slovenský jazyk na české škole: sborník*. Praha: Slovensko-český klub, 2005. ISBN 80-903581-4-4.

MÁROVÁ, Sabina. *Slovensko-česká mezijazyková homonymie – lexikální analýza na bázi Slovensko-českého slovníku (M-Po)*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Mira Nábělková.

MISTRÍK, Jozef. *Studia Academica Slovaca 16: Prednášky XXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry*. Bratislava: Alfa, 1987, s. 49-66.

MITTER, Patrik. *Srovnání recepce slovenštiny v ČR a češtiny v SR*. In: HOFFMANNOVÁ, Jana, Mira NÁBĚLKOVÁ. *Čeština a slovenština: vzájemné vztahy, rok 2007: Jazykovědné aktuality, zvláštní monotematické číslo*. Jazykovědné sdružení České republiky, 2007, **44**, 6-26. ISSN 1212-5326.

MUSILOVÁ, Květoslava. *Rozvíjení percepční kompetence žáků ve vztahu k blízkému slovanskému jazyku - ke slovenštině*. *Jazykovědné aktuality: Informativní zpravodaj českých jazykovědců*. 1999, **36**, 94-96. ISSN 1212-5326.

NÁBĚLKOVÁ, Mira. *Slovenčina a čeština v kontakte: pokračovanie príbehu*. Bratislava: Veda, 2008. ISBN 978-80-224-1060-1.

NEČAS, Jaroslav a Miloslav KOPECKÝ. *Slovensko-český a česko-slovenský slovník rozdílných výrazů*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 332 s. ISBN 80-04- 22417-2.

RALEVSKI, Michaela. *Vliv bilingvismus na vznik narušené komunikační schopnosti*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Jiřina Klenková.

REJZEK, Jiří. *K formální adaptaci anglicismů*. *Naše řeč*. 1993, **76**(1), 26-30. ISSN 0027-8203.

SLOBODA, Marián. Slovensko-česká (semi)komunikace a vzájemná (ne)srozumitelnost. *Čeština doma a ve světě*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2004, **12**(3-4), 208-220. ISSN 1210-9339.

TRÁVNÍČEK, František. *Příspěvky k dějinám českého jazyka*. Brno: Filozofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1927. Spisy Filozofické fakulty Masarykovy university v Brně, č. 19.

SOCHOVÁ, Zdeňka: *Blízké jazyky a konfrontační lexikografie*. In: Naše řeč, 1991, **74**(3), s. 124 – 131.

TÖLGYESI, Tamás. *Lexikální germanismy v dnešní češtině: Studie kontaktovělingvistická*. 2009. Disertační práce. Katolická univerzita Petra Pázmánye. Vedoucí práce Antonín Vašek.

TRTKOVÁ, Alžběta. *Porozumění Čechů slovenštině a Slováků češtině 20 let od rozdělení Československé republiky*. Olomouc, 2014. Bakalářská práce. Univerzita. Vedoucí práce Jana Kusá.

ZEMAN, Jiří. K přijímání slovenské kultury Čechy po rozpadu Československa. In: ONDREJOVIČ, Slavomír. *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy: Sociolinguistica Slovaca 3*. Bratislava: Veda, 1997, s. 182-186. ISBN 80-224-0479-9.

ZEMAN, Jiří. K výzkumu vztahu češtiny a slovenštiny (přehled hlavních témat posledních patnácti let). In: HOFFMANNOVÁ, Jana, MIRA NÁBĚLKOVÁ. *Čeština a slovenština: vzájemné vztahy, rok 2007: Jazykovědné aktuality, zvláštní monotematické číslo*. Jazykovědné sdružení České republiky, 2007, **44**, 6-26. ISSN 1212-5326.

ZEMAN, Jiří. Výzkum kontaktů češtiny a slovenštiny v poválečném období. In: KESSELOVÁ, Jana, MÁRIA IMRICHOVÁ a MARTIN OLOŠTIAK. *Registre jazyka a jazykovedy (II): na počesť Daniely Slančovej*. 1. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2014, s. 236-242. ISBN 978-80-555-1112-2.

ŽIGO, Pavol. Konvergentné a divergentné tendencie vo vývine slovenčiny a češtiny. *Slovenská reč*. Bratislava: Slovak academic press, 2002, **67**(1), 5-13.

Elektronické zdroje

BERGER, Tilman. Slovaks in Czechia—Czechs in Slovakia. *International journal of the sociology of language* [online]. 2006, **2003**(162), 19-39 [cit. 2016-05-20]. ISSN 0165-2516. Dostupné z: <https://homepages.uni-tuebingen.de//tilman.berger/Publikationen/CzechSlovak.pdf>

DICKINS, Thomas. Češi a slovenština. *Naše společnost* [online]. 2009, **7**(1), 12-26 [cit. 2016-05-20]. ISSN 1214-438X. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3986/f11/Dickins,%20Tom.%20%C4%8Ce%C5%A1i%20a%20sloven%C5%A1tina.pdf

KOPECKÝ, K. K podstatě termínu pasivní bilingvismus. *e-Pedagogium* (online), 2002, **2**(4), [cit. 2016-5-20]. Dostupné na www: <<http://epedagog.upol.cz/eped4.2002/clanek01.htm>>. ISSN 1213-7499.

MUSILOVÁ, Květoslava a Ivana DOBROTOVÁ. Z dějin kontaktů dvou blízkých jazyků, češtiny a slovenštiny. *"Bohemistyka"* [online]. 2012, **12**(1), 35-60 [cit. 2016-05-20]. ISSN 1642-9893. Dostupné z: <http://bohemistyka.pl/artykuly/2012/Dobrotova.pdf>

Webové stránky

8 lukratívnych pracovných pozícií, vďaka ktorým by ste v Amerike zbohatli. *Karierainfo.sk* [online]. 2014 [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://karierainfo.zoznam.sk/cl/100323/1446063/8-lukrativnych-pracovnych-pozicii--vdaka-ktorym-by-ste-v-amerike-zbohatli>

Darčeky, s ktorými u svojich žien nepohoríte. *HNSyle.sk* [online]. 2014 [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://style.hnonline.sk/dizajn/589258-darceky-s-ktorymi-u-svojich-zien-nepohorite>

Miro Žbirka - Každý deň budú vraj Vianoce. *Supermusic.sk* [online]. [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://www.supermusic.eu/skupina.php?idpiesne=342421>

Pieseň ľadu a ohňa : Hra o tróny – G.R.R.Martin. *Fantasyknihy.eu* [online]. [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://fantasyknihy.eu/piesen-ladu-ohna-hra-o-trony-g-r-r-martin/>

Počasié na každé obdobie. *Topky.sk* [online]. 2014 [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://www.topky.sk/cl/1000710/1440359/Pocasié-na--kazde-obdobie>

Smahu.com [online]. 2014 [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://www.smahu.com/spravy/sprava-4645924/FOTOREPORTZ-up-do-rozpravky-Umelec-vdychol-zvieratkam-dusu-/>

Vianoce 2014. *Gréckokatolícká cirkev* [online]. [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: http://grkat.drienica.sk/z3_myslienkaarchiv.php

Seznam obrázků

Obrázek 1: Pohlaví respondentů	28
Obrázek 2: Věk respondentů.....	29
Obrázek 3: Slovenští příbuzní respondentů	30
Obrázek 4: Četnost návštěv Slovenska respondenty.....	31
Obrázek 5: Postoj k vlastnímu porozumění respondentů.....	32
Obrázek 6: Sledování slovenských pořadů respondenty.....	33
Obrázek 7: Druhy pořadů sledovaných respondenty	34
Obrázek 8: Přijímání slovenských textů respondenty.....	35
Obrázek 9: Druhy slovenských textů čtených respondenty	36
Obrázek 10: Poslech slovenské hudby respondenty	37
Obrázek 11: Porozumění textů slovenské hudby respondenty	38

Seznam tabulek

Tabulka 1: Úspěšnost izolovaných výrazů.....	41
Tabulka 2: Úspěšnost výrazů v kontextu	44
Tabulka 3: Schéma čtyřpolní tabulky 1	45
Tabulka 4: Schéma čtyřpolní tabulky 2	46
Tabulka 5: Schéma čtyřpolní tabulky 3	47

Přílohy

Příloha A: Dotazník č. 1

Příloha B: Dotazník č. 2

Příloha A

Dotazník č. 1

Jste:

- A) Chlapec
- B) Dívka

Kolik je vám let?

Máte příbuzné na Slovensku?

- A) Ano
- B) Ne

Jak často navštěvujete Slovensko?

- A) Několikrát do roka
- B) Alespoň jednou do roka
- C) Nenevštěvuji

Rozumíte slovenštině, když na Vás někdo tímto jazykem mluví?

- A) Ano, rozumím všemu
- B) Většinou rozumím, někdy nevím nějaké slovo
- C) Rozumím tak napůl
- D) Nerozumím

Sledujete slovenské pořady?

- A) Ano
- B) Ne

Pokud jste na předchozí otázku odpověděli Ano, které pořady sledujete?

Čtete slovensky psané texty?

- A) Ano
- B) Ne

Pokud jste na předchozí otázku odpověděli Ano, s jakým druhem psaného textu jste se setkali?

- A) Knihy
- B) Noviny a časopisy
- C) Články na internetu
- D) Jiné

Posloucháte slovenskou hudbu?

- A) Ano
- B) Ne

Pokud jste na předchozí otázku odpověděli Ano, rozumíte textům písniček?

- A) Ano, rozumím dobře
- B) Rozumím většinou, občas nerozumím některému výrazu
- C) Rozumím částečně
- D) Nerozumím

Příloha B

Dotazník č. 2: Psaný text: Ukázka z recenze Píseň ľadu a ohňa

„Každá kapitola je venovaná jednej postave a spravidla je písaná v prvej osobe. Toto delenie považujem za jeden z najväčších plusov knihy, keďže tak nie len najrýchlejšie pochopíte vzťahy postáv ale viete sa do nich aj lepšie vcítiť. Rýchlo si nájdete množstvo obľúbených hrdinov (či antagonistov :)) a veľmi emotívne s nimi prežívate ich úspechy aj zlyhania.“

Přeložte. Pokuste se psát čitelně.

Zdroj: <http://fantasyknihy.eu/piesen-ladu-ohna-hra-o-trony-g-r-r-martin/>

Pokuste se přeložit tyto slovenské výrazy. Pokud neznáte odpověď, zkuste napsat, co si myslíte, že slovo znamená.

Oveľa _____, rozprávka _____, požičať _____,
bozkať _____, izba _____, naozaj _____,
korytnačka _____, chrbát _____, chudý _____,
chalan _____, marhuľa _____, dočiahnuť _____,
riad _____, hoci _____, ochorieť _____,
lopta _____, dažďový _____, bábä _____,
nadobudnúť _____, počúvať _____, vodič _____,
napriek _____, lilavý _____

Přeložte zvýrazněná slova ve větách.

„Okrem iných cenných vecí urobil na objaviteľov najväčší dojem zlatý snubný prsteň. Na jeho **vonkajšom** obvode bolo **vygravírované** srdce na dlani.“
(http://grkat.drienica.sk/z3_myslienkaarchiv.php)

Vonkajšom _____, vygravírované _____

„**Čoraz** viac pravdy má tvrdá päšť, bude to liečba povinná. Už sa nám pozlátok **ligoce**, čo však ukryva, iba kamienok.“
(<http://www.supermusic.eu/skupina.php?idpiesne=342421>)

Čoraz _____, ligoce _____

„Dozvedáte sa o najnovších udalostiach v meste, **vychýrených** reštauráciách či najlepších miestach, ktoré je potrebné navštíviť. Priemerný ročný **zárobok** riaditeľa call centra je 120-tisíc dolárov.“ (<http://karierainfo.zoznam.sk/cl/100323/1446063/8-lukrativnych-pracovnych-pozicii--vdaka-ktorym-by-ste-v-Amerike-zbohatli>)

Vychýrených _____, zárobok _____

Aj to však robí svojším spôsobom a majiteľov najprv **vyspovedá**, aké sú charakterické **črty** ich zvieratiek. (<http://www.smahu.com/spravy/sprava-4645924/FOTOREPORTZ-up-do-rozpravky-Umelec-vdychol-zvieratkam-dusu-/>)

Vyspovedá _____, črty _____

„Teplé leto dáva šancu na psychickú pohodu. Nebezpečné sú však vlny **horúčav**, ktoré sú spojené so srdcovo cievnyimi a dýchacími problémami. Taktiež **jeseň** môže byť pre organizmus náročná.“
(<http://www.topky.sk/cl/1000710/1440359/Pocasio-na--kazde-obdobie>)

Horúčav _____, jeseň _____

„Škola varenia v bratislavskom obchodnom centre Polus **ponúka** pre vareniačtívých naozaj pestrý výber a každý si tu niečo nájde. (...) Chystáte sa na hory a nechcete, aby vám zima vliezla až pod kožu? Dobrým riešením je **termobielizeň**, je určená na zimné športy.“ (<http://style.hnonline.sk/dizajn-133/darceky-s-ktorymi-u-svojich-zien-nepohorite-639140>)

Ponúka _____, termobielizeň _____